

IX წ.

საოჯახო-კვირაო გაზეთი.

IX წ.

№ 17.

კვირა, 22 აპრილი 1901 წელსა.

№ 17.

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ., თფილისს გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 2 მან., თითო ნომერი—სამი შაური.

ხელას-მოწერა მიიღება: თფილისში—„წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ კანცელარიაში, და „კვალის“ რედაქციაში, საპიორის ქ., № 15. **ბელეფონი № 734.**

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакция „КВАЛИ“.

შინაარსი. მე-XIX საუკუნის მოღვაწენი.—25 მარტის უმაღლესი რესკრიპტი.—სხვა-და-სხვა ამბავი.—კორესპონდენცია.—რუსეთის ცხოვრება.—საზღვარ-გარეთ.—წერილი ბელგიიდან, ლ. დ-ისა.—არ მსურს, ლექსი დარია ხუნდაძისა.—ცხოვრების წინაშე, სიმ-ისა.—საყურადღებო აღმოჩენა.—ქართული ლიტერატურა მე-XIX საუკუნეში, ი. გამართლისა.—წერილი რედაქციის მიმართ.—ბიბლიოგრაფია და განცხადება.

მე-XIX საუკუნის მოღვაწენი.

III. ეკონომისტი და პუბლიცისტი.

2. ლუი-ბლანი. *)

როგორც უკანასკნელ წერილში დავინახეთ, ჯერ კიდევ ფურცელ ამბობდა, რომ ახალმა პოლიტიკურმა წყობილებამ აღთქმული ბედნიერება ვერ მოიტანა. მუშახალხს კიდევ უფრო გაუჭირდა ცხოვრება და საჭიროა ახალი წყობილება დავაყაროთო. ამ გზით პირველათ ამოძრავდა იმავე საფრანგეთის ხალხი და თან წარმოშვა შესაფერი მოღვაწენიც, ამათ შორის ყველაზე უფრო შესანიშნავია ლუი-ბლანი.

ლუი-ბლანი დაიბადა 1811 წ. ქ. მადრიდში, სადაც მამა მისი მსახურობდა. სწავლა მიიღო პირველათ მადრიდშივე, შემდეგ საფრანგეთში, ხოლო 1830 წლიდან პარიჟში. ის ნივთიერათ გაჭირვებულ მდგომარეობაში იმყოფებოდა და იძულებული იყო სხვა და სხვა პირთ გადასწერათ მიქირავებოდა ან და შინა მასწავლებლობის როლი ეტვირთნა, ხან პარიჟში და ხან პროვინციაში. 1834 წ. ლუი-ბლანი სამუდამოთ დასახლდა პარიჟში და დაიწყო თანამშრომლობა რადიკალურ გაზეთებში. 1839 წ-მან დააარსა ჟურნალი „Revue du Progres“ და ხშირათ ათავსებდა წერილებს სოციალური კითხვების შესახებ. საერთო ყურადღება მიიპყრო თავისი წერილებით „Organisation du Travail“—„შრომის ორგანიზაცია“, რომელიც პირველათ ჟურნალში გამოვიდა, ხოლო შემდეგ (1840 წ.) ცალკე წიგნაკათ. აქ გამოთქმული აზრები იმდენათ ახალი იყო მაშინდელი დროისათვის, რომ საფუძვლათ დაედვა არა მარტო თვით ავტორის, არამედ

მთელი პარიჟის მუშა-ხალხის მოძრაობას. ლუი-ბლანი საზოგადო ცხოვრებაში მთელ უსწორ-მასწავრობას აბრალებს ადამიანთა შორის გამძვინვარებულ კონკურენციას ანუ ბრძოლას არსებობისათვის. ის სწერს: „ამ თხზულების საგანია დავამტკიცო 1) რომ კონკურენცია ხალხის გამათახსირებელია, 2) კონკურენცია გამალარიბებელი და დამღუპველია ბურჟუაზიისათვის. ამ დამტკიცებისაგან აშკარა შეიქმნება ის, რომ ყველას ინტერესი ერთნაირია და სოციალური რეფორმა საზოგადოების ყველა წევრის ხსნის საშუალებააო“. და აი, ამ ორ აზრს საოცარი გამჭირახობით და სიმახვილით ამტკიცებს. სტატისტიკური ცნობებით ასაბუთებს მშრომელთა უკიდურეს სიღატაკეს და თან მათ გამრავლებას. „კონკურენცია ბადებს სიღატაკეს; ეს ზევით დავამტკიცეთ ციფრებით; სიღატაკე საშინლათ ნაყოფიერია, ესეც დავამტკიცეთ ციფრებით; ღარიბი კაცის ნაყოფიერობა ავსებს საზოგადოებას უბედურებით, რომელნიც საჭიროებენ სამუშაოს და სამუშაოს-კი ვერ შოულობენ, ესეც დავამტკიცეთ ციფრებით. ასეთ პირობებში ჩაყენებულ საზოგადოებას რჩება ორში ერთი: ან დახოცოს თავისი ღარიბი წევრნი ან და ასაზრდოოს მუქთათ. ე. ი. ან სიმხეცე და ან სიგიჟე“. მაგრამ კონკურენცია არც ბურჟუაზიას აყრის ხეირს. ვაჭარნი და მრეწველნიც ერთმანეთს ეომებიან და ერთმანეთს ძირ სუთხრიან. „ფაბრიკები აქრობენ სახელოსნოებს, დიდი მალაზიები სკამენ პატარა დუქნებს, ხელოსანის ალავს იჭერს დღიური მუშა. ...სიკოტრე მრავლდება. მრეწველობა გადაიქცა უწეს-რიგო თამაშათ, საიდანაც მოგება არავისათვის უზრუნველ-ყოფილი არ არის, და,

*) ლუიბლანის სურათი იხ. წინა ნომერში.

ბოლოს, ეს ფართო არეულ-დარეულობა, რომელიც თვითეულში იწვევს ჯიბრს, სიძულვილს და შიშს, თანდათან აქრობს კაცთ-მოყვარულ მიდრეკილებას და აშრობს წყაროს რწმენის, თავ-განწირულობის, პოეზიისა“...
ერთი სიტყვით, თანამედროვე წყობილება უვარგისია. რა ნაირათ გარდაქმნათ იგი? ლუი-ბლანი ამბობს, რომ მისი გარდაქმნა შესაძლებელია მხოლოდ „სოციალური სახელოსნოებითა“. რა არის ეს? როგორ უნდა მოეწყოს ის?

„მთავრობა უნდა იყოს უმაღლესი გამგე წარმოებისა, ამბობს ლუი-ბლანი, და მიეცეს შესაფერი უფლებები. მისი მიზანი იქნება კონკურენციის საშუალებით მოსპობა კონკურენცია. ის აიღებს დიდ სესხს და ამის საშუალებით დააარსებს სოციალურ სახელოსნოებს (Ateliers sociaux) ნაციონალური მრეწველობის ყველა მთავარ დარგში“-ო. სახელოსნოში მიიღებიან სამუშაოთ ყველა ზნეობრივის მხრით საიმედო მუშა“. ქირა ყველას ერთნაირი ექნება, წლის გასულს მოგებას გაინაწილებენ ასე: ნახევარი გაიყოფება მუშათა შორის, ხოლო მეორე ნახევარი განაწილდება სამათ: ერთი ნაწილი გადაიდება მოხუცთა, ავადმყოფთა და დავრდომილთა შესანახათ, მეორე ნაწილი მრეწველობის სხვა დარგების კრიზისის შესამსუბუქებლათ, მესამეთი-კი უნდა იყიდონ შრომის იარაღნი ახალ-წვერთათვის. „თვითეულ წევრს ასოციაციისას უფლება აქვს აღებული ქირა როგორც სურს, ისე მოიხმაროს, მაგრამ აშკარა ეკონომია და უცილო უპირატესობა ერთათ ცხოვრებისა ადრე თუ გვიან დაბადებს ერთათ მუშაობასთან ერთათ ცხოვრებასაც. კაპიტალისტები მიიღებიან წევრათ ასოციაციისა და მიიღებენ შემოტანილი ფულის სარგებელს, მხოლოდ მოგებიდან წილს ვერ მიიღებს, თუ თვითონაც არ მუშაობს“. ამ გვარათ მორთული მრეწველობა კონკურენციას გაუწევს კერძო მრეწველობას და დიდი ხანი არ დასჭირდება გამარჯვებისათვის. ამ გზით მოხდება ნელი და წყნარი „გადაყლაპვა კერძო პირთა სახელოსნოების სოციალურ სახელოსნოთა მიერ“. თვითეული დარგის სახელოსნოები შეერთდებიან ერთ ცენტრალურ სახელოსნოში. ხოლო ყველა დარგი—ერთ ცენტრალურ სამმართველოში. მთავრობის როლი თანდათან შესუსტდება და თვით სახელოსნოები ერთმანერთთან მჭიდრო კავშირით წაუძღვებიან ერთს ნორმალურ ცხოვრებას. რაკი კონკურენცია მოისპობა, მოისპობა, რასაკვირველია, მრეწველობის კრიზისებიც. ამ ნაირივე ასოციაციები უნდა დაარსდეს მეურნეთა შორისაც, ასეთი განვითარებით წყნარათ და სისხლ-დაუნთხველათ მოხდება ძველი წყობილების შეცვლა ახალი წეს-წყობილებით.

მაშასადამე, შრომის ორგანიზაცია სოციალური სახელოსნოების საშუალებით—აი ნამდვილი გზა, აი, რა შეიყვანს ხალხთ აღთქმულ ქვეყანაში.
ასეთია ლუი-ბლანის მოძღვრება. ცხადია, მისი აზრით შრომა განთავისუფლდება კაპიტალის ბატონობისაგან კაპიტალისტურ წყობილებაში! მშრომელთა ემანსიპაცია უნდა მოხდეს ბურჟუაზიის გვერდით და მისი ხელის შეწყობით. ვნახოთ ახლა ლუიბლანის მოქმედება.

რესპუბლიკანურ პარტიას პარიჟში ამ დროს ორი ორგანო ჰქონდა: „National“—„ნაციონალი“ და la Reforme“—„რეფორმა“. პირველი შეადგენდა ორგანოს

ლაბერალურ-ბურჟუაზიისას, მეორე რადიკალებისას. ამ უკანასკნელის რედაქტორთა შორის იყო ლუი-ბლანი. ლუი-ბლანის მიერ დაწერილ პროგრამაში, რომელიც „რეფორმის“ რედაქციამ გამოაქვეყნა, ჩვენ ვკითხულობთ სხვათა შორის შემდეგს: „მუშები იყვენ მონები, ყმები, დღეს არიან მოქირავენი; საჭიროა ახლა ისინი გადავიდნენ ასოციაციას ხანაში. ეს შეიძლება მოხდეს დემოკრატიული მთავრობის მოქმედებით. დემოკრატიულ მთავრობის პრინციპია ხალხის უფროსობა, საშუალებაა—საყოველთაო კენჭის ყრა და მიზანია განხორციელება თავისუფლების, თანასწორობის და ძმობის“. აი ქვაკუთხედი ლუიბლანის ორგანოს—„რეფორმის“.

1848 წ. თებერვალში ატყდა რევოლიუცია, ხალხმა გადაადგო მეფე. საჭირო შეიქმნა დროებითი მთავრობის შედგენა. ამ დროს „ნაციონალის“ და „რეფორმის“ რედაქციები ერთათ შეიყარენ, თავის თანამშრომელთა შორის აირჩიეს 10 პირი და მათ ჩააბარეს დრეჟები“ მძაფრება. ამათ შორის „ნაციონალიდან“ იყო 6 (დუბონი, ლამარტინი, მარრას, კრემიო, გარნიეს-პაჟ და მარი), ხოლო „რეფორმიდან“ 4—ფრანსუა არაგო, ფლოკანი, ლოდრიუ-როლენი და ლუი-ბლანი. ბარიკადებიდან ხალხი „რეფორმის“ რედაქციას მოაწვა და ახალ შემდგარ მთავრობას დიდი აღფრთოვანებით მიეგება. მხოლოდ აქა იქ ხალხში გაისმა „ალბერტიც, ალბერტიც“-ო! დროებით მთავრობის არც ერთი წევრი არ იცნობდა იმ პირს, რომლის სახელს ასე დაჟინებით გაიძახოდენ. ლუი-ბლანმა მთავრობის სიას მიაწერა ალბერტი, რომელიც აღმოჩნდა უბრალო მუშა. (ტოკარი). ამნაირათ, ათ ნასწავლთ მიემატა ერთი მუშაც და 11 პირისაგან შემდგარი მთავრობა შეიყარა ქალაქის საბჭოში. პირველ ყოვლისა საჭირო იყო სახელმწიფო ფორმის გამოცხადება და აი, როცა ამ ლაპარაკში და ყოყმანში არიან, დარბაზში გამოცხადდა მუშათა დელეგატი რასპაელი და გამოაცხადა: თუ ორი საათის განმავლობაში რესპუბლიკა არ გამოცხადდება, ორასი ათასი კაცით უკან დავბრუნდები და ჩვენ გამოვაცხადებთო. ამ განცხადებამ წელი მოსტება „ნაციონალის“ ხალხთ და არ გასულიყო ორი საათი, რომ საფრანგეთის კედლებზე გაიკრა შესანიშნავი განცხადება: „საფრანგეთის რესპუბლიკა! თავისუფლება, თანასწორობა, ძმობა!“

აქ სიტყვა დაფუთმოთ თვით ლუი-ბლანს: 25 თებერვალს ჩვენ გართული ვიყავით საბჭოების მოწყობის საქმეში, რომ უცებ გაიღო დარბაზი და შემოვიდა ერთი კაცი და ხალხის სახელით მოითხოვა Droit au Travail—„უფლება სამუშაოზე“. (ე. ი. ყველას ჰქონდეს სამუშაო) ლამარტინმა, რომელმაც პოლიტიკურ ეკონომიაში დიდი დიდი არა იცოდარა, მოინდომა თავისი მჭერმეტყველობით უცხო პირის მოხიბლვა, მაგრამ მარშა—ეს იყო სახელი ამ მუშის—მოკლეთ მოუქრა: გვეყოფა ამდენი ფრაზები! ამ დროს ჩავერიე მე და მარშის თვალ წინ დაესწვრე შემდეგი დეკრეტი, რომელსაც უკანასკნელი მუხლი ლედრუ-როლენმა მოუშატა: „რესპუბლიკის დროებითი მთავრობა პირობას იძლევა სამუშაო აუჩინოს ყველა მოქალაქეს; ის აღიარებს, რომ მუშები უნდა შეერთდნენ ასოციაცებათ და თავის შრომის ნაყოფი თვითონვე აიღონ. დროებითი მთავრობა უკანვე დაუბრუნებს მუშებს იმ მილიონს, რომელიც სასახლის ხარჯების გაუქმებიდან დარჩება“.

ლუი-ბლანის „შრომის ორგანიზაციის“ დედა-აზრების განხორციელება იწყება ამ დეკრეტის დეკრეტი გამოცხადდა, მაგრამ დროებითი მთავრობის უმრავლესობა სრულდებით არ იყო მისი მომხრე. ლუი-ბლანმა მოინდომა მთავრობისაგან გასვლა, მაგრამ წევრებმა არ დაანებეს. ეს განხეთქილება მაშინვე გაიგო ხალხმა, რომელმაც მთავრობას მიმართა პეტრიციით (თხოვნით) და მოითხოვა შრომის სამინისტროს დაარსება. დროებით მთავრობამ მაშინ კი გამოსცა მეორე დეკრეტი, დაწერილი ლუი-ბლანის მიერ, და ქვეყანას აუწყა დაარსება „მთავრობის კომისიისა მუშათათვის“, რომლის თავმჯდომარეთ დაინიშნა ლუი-ბლანი და მის თანაშემწეთ ალბერტი. ამასთანავე მოიწოდეს მუშათა კორპორაციები, მიიღონ მონაწილეობა კომისიის მუშაობაში. კომისიის ბინათ დაინიშნა ჯექსემბურგის სასახლე.

1 მარტს გაიხსნა კომისიის სხდომა, რასაც დაესწრო 200 მუშა, კორპორაციების წარმომადგენელი. პირველათ, ამბობს ლუი-ბლანი, ფეხზე წამოდგა ერთი მუშა და მოითხოვა სამუშაო დღის შემცირება და ჩარჩების (მუშა-კაპიტალისტ შორის) მოსპობა. მე გადავედი სხვა საგნებზე, მაგრამ მუშებმა მაინც სამუშაო დღის შემცირება წამოაყენეს. „ჩვენ მოვითხოვთ ამას იმიტომ, რომ ჩვენმა უსაქმოთ დარჩენილმა ამხანაგებმა მოიპოვეს სამუშაო და მეორე მხრით გვქონდეს დრო გონებრივი და ხეობრივი განვითარებისათვის“. წინააღმდეგი ვიყავი ამის, რადგანაც ეს გააძვირებდა საქონელს და მოვითხოვე თვით პატრონების თანადასწრებით განხილვა ამ კითხვის. მეორე დღეს დავიბარე კაპიტალისტები, რომლებიც შიშით თუ სხვა რაიმე მიზეზით, დათანხმდნენ სამუშაო დღის ერთი საათით შემცირებაზე (11 საათის მაგიერ 10 საათი)*

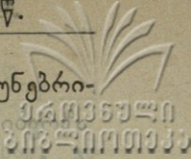
ლუი-ბლანი შეუდგა „სოციალური სახელოსნოების“ დაარსებას და თუმცა დროებით მთავრობამ ფული არ მისცა, მაგრამ ის მაინც არ შეშინდა და თავისი ცდა დაიწყო მკერავთა ასოციაციით. ასოციაციას მისცა მუქთი ბინა და თან ასი ათასი ფრანკის სახელმწიფო „ხაკაზები“. მუშათა რიცხვი იყო ორი ათასამდის. ამას მოემატა სახელოსნო მეტყავეთა, მზარეულთა, ღურგალთა, მეწაღეთა და სხ. ყველა ეს სახელოსნო აგებული იყო იმ საფუძველზე, რომელიც „შრომის ორგანიზაციაშია“ გამოთქმული, გარდა ამისა, რომ სახელმწიფო ფულით არ აძლევდა შემწეობას.

ამ ნაირათ, დროებითი მთავრობა გაიყო ორათ: ნამდვილი მთავრობა, მთელი თავისი მხედრობით, ფინანსებით და მოქმედებით ერთი მხრით და მთავრობა მოჩვენებითი, მოკლებული ყოველსავე ძალ-ღონეს და დაყრდნობილი მხოლოდ ხალხის თანაგრძნობაზე. პირველი იყო მთავრობა ლამარტინის, მეორე-კი ლუი-ბლანის. მეორისაგან შემინებული კონსერვატორ-ბურჟუები გარს შემოერტყენ პირველს, როგორც ერთათ ერთ მხსნელს ლიუქსემბურგის „სოციალიზმისაგან“. მთავრობამ თქვა, გავხსნათ ჩვენც ლუი-ბლანის მზგავსი სახელოსნოები და მით მუშათა ხალხის ერთი ნაწილი ჩვენ მოვიმხროთო. და მართლაც, 6 მარტის დეკრეტით დაარსდა ეგრედ წოდებული „ნაციონალური სახელოსნოები“, რომლის მეთაურობა ემილ ტომას ჩააბარეს. აქ თავი მოუყარეს ყოველნაირ საქმის მაძიებელ მუშას და სხვა-და-სხვა ხელო-

ბის ხალხთ აკეთებინებდნენ ერთ და იმავე საქმეს. მუშები დებულობდნენ დღის ქირას და არაფრით არ იყვნენ დაინტერესებული თავის საქმეში. ერთი სიტყვით, მთავრობის სახელოსნო არსებითათ განსხვავდებოდა ლუი-ბლანის სახელოსნოსაგან. მაგრამ, რადგანაც ერთი და იგივე სახელი ჰქონდა ორივეს, ამისათვის ერთის სახელის გატეხასაც. აი, რას ამბობს ლამარტინი თავის „თებერვლის ისტორიაში“: „ნაციონალური სახელოსნოები მთავრობის ანტი-სოციალისტური პარტიის ხელში იყო წინააღმდეგი ლიუქსემბურგის მუშათა სახელოსნოებისა და კლუბებისა. ისინი თავის მუშაობის უსარგებლობით თავს ირცხვენდნენ მთელ პარიჟში. მაგრამ ამით დახსნილ იქმნა პარიჟი მრავალჯერო“ (ე. ი. მუშათა აჯანყებისაგან). ცხადია, ნაციონალური სახელოსნო სოციალური სახელოსნოს წინააღმდეგ და მით ლიუქსემბურგის „სოციალიზმის“ სახელის გასატეხათ იყო მოვლენილი. პროლეტარიატთა ამ დაყოფამ გაამაგრა მთავრობა და ასეთ პირობებში მოახდინა ნაციონალური კრების დებუტატთა არჩევანი. ახლა მთავრობას მიეცა კიდევ უფრო მეტი ძალა და შეუდგა „შრომის ორგანიზაციას“ ე. ი. პროლეტარიატის დიქტატურის აღაგმვას. რეაქციამ თან-და-თან აღამაღლა ხმა ლიუქსემბურგის წინააღმდეგ და მოითხოვა ნაციონალური სახელოსნოების დაშლა, რაცა ნიშნავდა 107 ათასი კაცის ქუჩაზე გამოგდებას. 15 მაისს ხალხი დავაბატონა ნაციონალურ კრებას და ლუი-ბლანს შეაძლია დიქტატურა. ლუი-ბლანმა უარჰყო იგი და კრებაში თავს იმართლებდა, მე არა დამიშავებია რაო. ხოლო ალბერტი-კი დაიჭირეს, როგორც ხალხის მეთაური. მასთან ერთად ბარბე და სხვ. 20 მაისს სამხედრო მინისტრმა კავენიაკმა ბრძანება გასცა ჯარების დამზადების შესახებ. 21 ივნისს გამოცხადდა ნაციონალური სახელოსნოების გაუქმება და მუშების დათხოვა. 22 ივნისს ქუჩებზე აღიმართა ბარიკადები და გაისმა ხმა: პური ან ტყვია? და აი, მოხდა შესანიშნავი ბრძოლა: ბურჟუაზია და მუშა ხალხი პირველად შეეტაკენ ერთმანერთს... ძლეულ-იქმნა უკანასკნელი...

იმ დროს, როცა ქუჩაში სისხლის ღვრა იყო, ლუი-ბლანი იჯდა ნაციონალურ კრებაში და პროტესტს აცხადებდა რეაქციის წინააღმდეგ! ხალხი ომში მიატოვეს მისმა მეთაურებმა და პარლამენტში დებატებით სურდათ მისი დახმარება. ლუი-ბლანი უკვე დაეცა ხალხის თვალში. მაგრამ რეაქცია ამხედრდა ლუი-ბლანის წინააღმდეგ პარლამენტშიაც და გამოითხოვა მისი პასუხის გებაში მიცემა. ლუი-ბლანმა დასტოვა საფრანგეთი და 23 აგვისტოს გადვიდა ინგლისში. ის აქ შეუდგა ლიტერატურულ შრომას და დასწერა, სხვათა შორის, ისტორია დიდი რევოლიუციისა“ მრავალ-ტომებათ. სამშობლოში დაბრუნდა 1870 წ., როცა მესამე რესპუბლიკა გამოცხადდა. ის აირჩიეს სენის დებუტატად და კომუნართა ამბოხების დროს მთავრობის გვერდით იყო, ვერსალში. ამ გარემოებამ მას სამუდამოთ გაუტეხა სახელი მუშებში და ის პირდაპირ ბურჟუათ გამოაცხადეს, ასე, რომ როცა ის გადაიკვალა (1882 წ.) მუშა-ხალხი მის კუბოს აღარ გაყოლია, სამაგიეროთ მთელი ოფიციალური პარიჟი გავა და გასვენების ხარჯებიც მთავრობამ იტვირთა.

*) იხ. მისი „Revolution de 1848“ t. I.

25 მარტის უმაღლესი რესკრიპტი.

შეასწავნათ ჩვენ მოვიყვანეთ ერთი რუსული გაზეთის აზრი 25 მარტის რესკრიპტის შესახებ. ამ რესკრიპტმა აალაპარაკა მთელი რუსეთის პრესა. ცხოველმა სიტყვამ, ტანტიდან ნათქვამმა, დაარღვია ზღუდე, რომელიც აკავებდა წმინდა აზრის ნაკადულს, და ამ ნაკადულმა ერთათ გადმოხეტია ყველა გაზეთის ფურცლებზე.

აი, რას ამბობს „ნედელია“ ამ რესკრიპტის შესახებ:

...ჩვენ დროს, როდესაც ასე გავრცელებულია პოლიტიკანობა, აზრის გაყიდვ-გამოყიდვა, ყოველ-ნაირი კომპრომისები, უპირობა, „დროებითი დადგენილებანი“, ამისთანა დროს ჩვენ გადავწყვიეთ კიდევ ისეთს პირდაპირს, მძლავრს და გადაწყვეტს სიტყვებს, როგორც რესკრიპტში არის. თვალი ისვენებს ამ ნათელი სიტყვების პოვნით ჩვენს უფერულ და მიბნელებულ ცხოვრებაში, გონებას ვერ დაუჯერებია მათი ნამდვილი არსებობა და იღუმალი ხმა-კი ყურში გვიჩურჩულებს: იქნება ანაირივე რესკრიპტი კიდევ ვინმეს მიეწეროს? თუ აღმსრულებლებმა დანტესებურ „კეთილი განზრახვის“ ხასიათი არ მისცეს მას, უმაღლესი რესკრიპტი ისტორიულ დოკუმენტათ დაჩრება: ეს რესკრიპტი წერტილი არის, რომლითაც ბოლო ედება გაუთავებელს, უაზრო „პერიოდს“ პსევდო კლასიკური განათლების მტვერ-მეტყველობისას. ოცდა თუთხმეტი წელიწადი გრძელდებოდა ეს „პერიოდი“ თანდათან ხმის ამაღლებით, სხვა-და-სხვა ეფექტების მიმატებით, ეხებოდა სულ უფრო მაღალ და მაღალ სფერებს,—და აი, ბოლოს, ცხადი შეიქმნა ყველასათვის, რომ მეთაღარ შეიძლება, რომ ასეთი აზრები და სიტყვები დაძველდეს.

მაგრამ ყველასათვის კი?

ოცდა თუთხმეტი წელიწადი,—იფიქრეთ, 35 წელი, ის დრო, როდესაც გაიზარდა მთელი ახალი რუსეთი,—მხოლოდ იმის დამტკიცებას მოანდომეს, რომ ეს წლები სხვანაირათ უნდა მოეხმარათ, თუმცა ყველასათვის, ვისაც პარტიული გარჩობით თვალი ახვეული არ ჰქონდა, ეს თავიდანვე ცხადი იყო...

გაზეთი აგვიწერს, რა ვნება მოუტანა რუსეთს კატკოვის და მინისტრს ტოლსტოვის მეცადინეობით შემოღებულმა სისტემამ საშუალო განათლების საქმეში, და დელიანოვის უნივერსიტეტის უსტავმა.

„ორი კაცი იყო,—განაგრძობს გაზეთი,—რომლებიც ემსახურენ რუსეთის განათლებას ისე, როგორც შეეძლოთ: უვაროვი და გოლოვინი. ცხადია, მათი საქმე უნდა განეგრძოთ, შეესრულებიათ, გაემარებიათ. ჰო, მაგრამ რაღას იზამდა მაშინ რუსული კონსერვატიზმი? ეს კონსერვატიზმი—სამშობლოს დედა-ბოძი—როგორც ყველამ იცის თავის მოწოდებით თვლის დაარღვიოს ყველაფერი, რისი დარღვევაც შეიძლება; დაარღვიოს მხოლოდ იმისთვის, რომ რაიმე კრუ კონსერვატიული ზომა ცხოვრებას თავს მოახვიოს, ის ზომა, რომელიც უფრო ხშირათ სხვის დაძველებულ აზრების გადმოღებას წარმოადგენს. ამას ჰქვია—კონტრ რეფორმა. არც ერთი რეფორმა ჩვენში არ ხდება უკონტრ-რეფორმით. გლეხების განთავისუფლება—საც-კი ამგვარივე კონტრ რეფორმა მოყვა.“

ტოლსტოის კონტრ-რეფორმა წარმოადგენს შკოლის საქმის ერთიანათ დაფუძვას, მან განსაკუთრებით უნივერსიტეტი დასცა.

„მეცნიერება წარმოადგენელ ხარისხამდის დაქვეინდა. პეტერბურგის უნივერსიტეტი წინათ განთქმული იყო, ნიჭი და შრომა ამკობდა მას, მისი რექტორი წინათ ახალ შესულ სტუდენტს უღოცავდა „უნივერსიტეტში მიბარების ბედნიერებას, ორკვეც ბედნიერებას პეტერბურგის უნივერსიტეტში შესვლისასა“, დღეს-კი ეს უნივერსიტეტი საცოდავ სურათს წარმოადგენს, ვერაფერს აძლევს ვერც რუსეთს, ვერც მეცნიერებას... რაღა ვთქვათ სხვა უნივერსიტეტებზე“?

გაზეთის აზრით „სიცოცხლე, თავისუფლება და ბუნებრივობა“ სამი სინონიმი შკოლის სისტემაში. ეს სამი სიტყვა შკოლაში ერთს და იმავეს ნიშნავს და აუცილებ-

ბელია მიეცეს მას ცხოველი, თავისუფალი და ბუნებრივი ხასიათი.

აი კიდევ მეორე ჟურნალის აზრი მომავალ რეფორმებზე. „პრაგო“ ამბობს:

„თანამედროვე უნივერსიტეტის წეს-წყობილე ა. ვაგებულია ბიუროკრატიულ საფუძველზე; უნივერსიტეტები ახლა უფრო სამინისტრო კანცელარიებს გვაგონებენ, ვიდრე მეცნიერების თავისუფალ ტაძრებს.“

პროფესორებმა, რომლებსაც ნიშნავს და ითხოვს კანცელარია, რომლებსაც ყოველი ნაბიჯიც კანცელარიანზე დამოკიდებული—რასაკვირველია დაკარგეს ყოველივე ზნეობრივი ავტორიტეტი სტუდენტების თვალში.

საუნივერსიტეტო რჩევას უფლება არა აქვს, სამინისტროს ნება დაურთველათ, განიხილოს და მიიღოს რაიმე ზომები, თუ გინდ ეს ზომები სტუდენტებზე ზნეობრივ გავლენის მოსაპოვებლათ იყოს მიმართული; რჩევა ან მუდამ გაჩუმებულია, ან, თუ ლაპარაკობს, ამბობს არა იმას, რაც უნდა ეთქვა და არა ისე, როგორც უნდა ეთქვა. აკადემიურ წეს-წყობილების დასაცავათ-კი ყველაფერზე უფრო აუცილებელ საჭიროებას—აკადემიურ მთავრობის ზნეობრივი ავტორიტეტი შეადგენს.

ადმინისტრაციული და სისხლის სამართლის კანონის ნაძალადეგ ზომებს არავითარი ძალა და გავლენა არა აქვს გულწრფელ რწმენაზე, თუ გინდ ეს რწმენა შემცდარიც იყოს; ამ ზომებს არავითარი შეხედულებ ის ძალით შეეცვლა არ შეუძლია; საუკეთესო შემთხვევაში მას შეუძლია ავათმყოფობა შიგ ორგანიზმში შედენოს, და არა სრულიად განდევნოს იგი; ის ქმნის მოკლე ვადიან მშვიდობიანობას, რომელსაც ყოველთვის უფრო ინტენსიური არეულობა მოჰყვება ხოლმე.“

„შემცდარია ის, ვინც ჰფიქრობს, რომ უნივერსიტეტების არეულობას მხოლოდ იმ მხრით უნდა მიექცეს ყურადღება, რომ უნივერსიტეტებში ისევ მშვიდობიანობა ჩამოვარდეს; არ უნდა გვავიწყდებოდეს ის, რომ ასს და ათას სტუდენტს ზურგს უმაგრებს ათასი და ათი ათასი ნათესავი და ახლობელი; ვერ არის ძალიან შორს მქვერცხელი ის პოლიტიკა, რომელიც ცდილობს უნივერსიტეტებში არეულობა შესწყვიტოს და ამას-კი იფიწყებს, რომ ამით საზოგადოების წინააღმდეგობას და უკმაყოფილებას იწვევს.“

„არ არის აგრეთვე საჭირო ის ადმინისტრაციული და ბიუროკრატიული აპეკა, რომელიც ისე ავიწროებს მოსწავლე ახალ-გაზღობას; ეს აპეკა როგორც თავის თავათ, ისე იმ ფორმების გამო, რომლებშიაც გამოიხატება—მხოლოდ უნდობლობას და უკმაყოფილებას იწვევს გულწრფელ და გატაცებულ ახალ-გაზღობაში.“

ოჯახების და მშობლებისადმი მიმართულ უმაღლეს რესკრიპტის გამო—„პრაგო“ ამბობს:

„მართალია, რომ სტუდენტების უკანასკნელი ხანების არეულობის ისტორიაში ყველაფერზე უფრო აკვირვებს და აფიქრებს ადამიანს ოჯახების და მშობლების უძლეურება და უმოქმედობა, შეუძლებლობა მათი მხრით შეაკავონ და დაამშვიდონ თავისი შვილები, რომლებიც სწირავენ ამ არეულობას არა მარტო თავის საკუთარ კეთილდღეობას, არამედ კეთილდღეობას თავ-თავის ოჯახებისას.“

„ჩვენ ვფიქრობთ, რომ არა თუ მშობლების, მთელი საზოგადოების უძლეურება—შედგება მხოლოდ იმისი, რომ ჩვენში არ არის ნება დართული თავისუფალი და დაუფარავი განხილვა და განსჯა ყველა ამისი, რაც-კი საზოგადოებაში ხდება.“

„უნივერსიტეტის შინაგანი ცხოვრება საზოგადოებისა-

თვის მოცულია დაურღვეველი სიჩუმით და სიბნელით; ამ სიჩუმეში და სიბნელეში ყოველი მოვლენა, თავის თავათაც დიდი,—უზარმაზარ და ფანტასტიურათ იქცევა. ამის გამო საზოგადოებას არ ძალ-უძს გამოარკვიოს და გაიგოს არც ის თუ, სად და რა არის ნამდვილი მიზეზი სტუდენტების არეულობის, არც ის, როგორი ხასიათი აქვს ამ არეულობას. გაგება მას არ შეუძლია, დაჯერება —არ უნდა, ამიტომ საზოგადოება იძულებულია ჩუმად იყოს და იცადოს. ეს პასიური მდგომარეობა ირღვევა ახლა იმ რესკრიპტით, რომელიც მიმართულია ოჯახებისადმი; სასკოლო კითხვების ყოველ მხრივით თავისუფალი და დაუფარავი განხილვით საზოგადოება და მისი აზრის და შეხედულობის გამომხატველი, პრესა, რომელსაც შეუფენია თავისი მოვალეობა სამშობლოს წინაშე—დიდ სამსახურს გაუწევს მთავრობას; საზოგადოებასთან შეკავშირებული და შეერთებული მთავრობა სამართლიანათ გადაწყვეტს იმ კითხვას, თუ როგორ უნდა იყოს გადაკეთებული და განახლებული შკოლა, რომ სრულიად ეთანხმდებოდეს როგორც თვით ცხოვრების საფუძველს, ისე ახლანდელი დროების მოთხოვნილებას“.

თითქმის მთელი რუსეთის პრესა ამგვარივე ალტაცებით ეგებება უმაღლეს რესკრიპტს, მოუთმენლათ ელის რეფორმებს, ძირითადად შეცვლას პსევდო კლასიურის სისტემისას საშუალო სასწავლებლებში, უნივერსიტეტების ავტონომიას და დამოუკიდებლობას.

მეორე მხრით სასაცილო და საზიზღარ სურათს წარმოადგენენ პრესის ის გამათახსირებელი გაზეთები, რომლებიც დღემდის სიბნელეში თავისუფლათ დაგანგაზომდენ. ახალმა ქარმა ისე უეცრათ და მძლავრათ დაბერა, რომ მათ ვეღარ მოასწრეს თავისებურათ პირის შეცვლა, ახალ კალაპოტში ჩავარდნა. ამ მხრით ძალიან საინტერესოა „მოსკოვის უწყების“ ქცევა. რამოდენიმე კვირის განმავლობაში მან შეიღვერა იცვალა ფერი: ხან განსვენებული ბოგოლუბოვის სისტემა ცაში აჰყავდა (მის ავთომოფობის დროს), ხან იმავე სისტემის მიწასთან ასწორებდა (მის გარდაცვალების და რესკრიპტის გამოქვეყნების შემდეგ); ხან ამბობდა, სწავლა-განათლება ჩვენში მჭიდროთ და რიგიანათ დაყენებულიაო, ხან რეფორმები აუცილებელი არისო. ერთი სიტყვით, მან გზაც დაჰკარგა და კვალიც. მაგრამ ამ უგზო უკვლოთ ტრიალში და რჩევაში მან მაინც მოასწრო 13 დანახის დაწერა სხვა-და-სხვა პირებზე და დაწესებულებზე, რომლებიც სრულათ ჩამოთვლილი არიან „ს.-პეტერბურგის უწყებებში“, სტატიაში „სიკოფანტის სახის რაინდი“. სწორეთ შევნივრათ დაახასიათა გრინგმუტის და იმისთანების დღევანდელი ქცევა უხტომსკისაგან მოყვანილმა სიტყვებმა: „ЭТО га ды ползуть предъ зарею“.

სხვა-და-სხვა ამბები.

ბაქოში, იმ ადგილების მახლობლათ, სადაც ნავთის წარმოებაა, მთავრობამ 400 დესეტინა მიწა დაუთმო მუშათა სადგომების ასაშენებლათ. აპირობენ, ქალაქიდან ამ ადგილამდე გაიყვანონ ელექტრონი. სახლების ასაგებათ და ადგილის მოსაწყობათ ფული უნდა გამოიღონ თვით ნავთის მწარმოებელმა კაპიტალისტებმა.

გასულ 1900 წელს ბაქოს მაზრაში სულ 49 სხვა-და-სხვა წარმოების ქარხანა ყოფილა, ამ ქარხნებში დაუმუშავებიათ 16,838,700 მანეთის საქონელი.

ჩვენს მკითხველებს ეხსომებათ, რომ წარსულ კვირებში განსაკუთრებულ კომისიას თფილისის გუბერნატორის თავმჯდომარეობით ჰქონდა კრება თამბაქოს პლანტაციების მუშათა მდგომარეობის გამოსარკვევათ. ზემოხსენებულ კომისიას სასურველათ უცენია თამბაქოს პლანტაციებს თვალ-ყური ადევნოს საზოგადო პოლიციამ, მაზრისა და სოფლის მკურნალებმა და აქციზის მოხელეებმა, ხოლო მუშათა მდგომარეობის შესახებ კომისიას დაუდგენია დაავალოს პლანტაციების პატრონებს არ მიიღონ სამუშაოთ ბავშვები 15 წელზედ ნაკლები; იქ, სადაც არ მოიპოვება წმიდა წყალი, იქონიონ მოდულებული წყალი, არ დააძინონ მუშები იმ შენობაში, სადაც თამბაქო აწყვია, გააუმჯობესონ მუშათა საქმელი და სხ...-

ქუთაისის საურთიერთო დამზღვევ საზოგადოების ანგარიშიდან სჩანს, რომ მიმდინარე წლის იანვრამდე საზოგადოებაში დაზღვეული ყოფილა 1916,330 მანეთის მამული. წმინდა მოგება მიუღია საზოგადოებას 4,320 მ. 53 კ., სათადარიგო თანხა—16,839 მ. 62 კ., საზოგადოების თავმჯდომარეთ ამოირჩიეს ისევ ბ. აკოფოვი.

ქუთაისის სათავად-აზნაურო სკოლის მთავრობას გადაუწყვეტია წელს ამ სკოლაში კლასიდან კლასში გადასასვლელი ეგზამენები არ მოახდინოს. მოსწავლეებს გადაიყვანენ კლასიდან კლასში წლიურ ნიშნების მიხედვით.

ქუთაისის ქალაქის თეატრში 16 აპრილს ვინმე რაზვიჩის არტისტთა დასს წარმოუდგენია ცნობილი პიესა „კონდრატანდისტები“ (ანუ „შვილნი ისრაილისა“). ამ პიესას წარსულ სეზონში საკადრისათ მიეგვიტენ რუსეთის უმთავრეს სცენებზე, მაგრამ არც ქუთაისელები ჩამორჩენ მათ და, აწყულა თუ არა ფარდა, სცენაზე ტყვიასავით დაუმენია მაყურებელ საზოგადოებას ლაცი კვერცხები და რაღაც სითხე, რომლითაც თურმე აპკურებდენ თავ-მომწონე არტისტებს. არტისტებს გონიერება უხმარიათ და ფარდა ისევ მალე ჩამოუშვიათ. ხოლო მეორე დღეს დასი იძულებული ყოფილა პოლიციის მფარველობის ქვეშ გასულიყო ქუთაისიდან და მით თავი ეხსნა განსაცდელისაგან.

გზათა მინისტრის განკარგულებით ამ მოკლე ხანში თფილისში მოხდება კრება რკინის გზის მატარებელთა უფროსებისა. კრება განიხილავს სხვათა შორის ერთს საყურადღებო საგანს: მიეცემა თუ არა უფლება კონდუქტორებს შეუდგინონ ოქმი მგზავრებს, როდესაც ისინი უწყსოთ მოიქცვიან მატარებელში? ეს წინადადება გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ ხშირათ მგზავრთა სიმრავლის გამო ჟანდარმები ვერ ასწრებენ ოქმები შეუდგინონ ყველა იმათ, ვინც არღვევენ დადგენილ წესდებულებას მატარებლებზე.

ამ მიმდინარე წლის შემოდგომაზე ყარაიზში მიე-

8

ლიან დასასახლებლათ 120 რუსის სახლობა. თვითველს გადმოსახლებულს მიეცემა 3 დესეტინა მიწა.

უწმიდეს სინოდს ლაპარაკი ალუძრავს სასულიერო სემინარიებში გადასაყენებელ ვეზამენების გაუქმებისა და კლასიდან კლასში წლიურ ნიშნებით გადაყვანის შესახებ.

კავკასიის გეოლოგიურათ გამოკვლევისათვის სახელმწიფო საბჭოს 27,000 მანეთი გადაუდგია. ამ საქმისათვის გადადებული იყო 1893 წელს 80,000 მანეთი, ეს ფული მიემატება ზემო-აღნიშნულ თანხას.

გორის მემამულეთა ამხანაგობას, ამხანაგობის გამგეობის თავმჯდომარეთ ამოუტრევიათ გ. ნ. დიასამიძე.

„მთავრობის კანონთა და განკარგულებათა კრებულში“ დაბეჭდილია, სხვათა შორის, რომ არსდება დამატებითი გადასახადი ფოთის ნავთ-სადგურში მოტანილ და ნავთ-სადგურიდან გატანილ საქონელზე—ფუთზე 1/2 კაპეიკი ხაზინის სასარგებლოთ.

კ მ რ მ ს კ მ ნ დ მ ნ ს ი ა .

ს. მათხაჯი, (ქუთ. მახრა). ს. მათხაჯი მდებარეობს ცხენის წყლის ნაპირას, აღმოსავლეთის მხრით ხონიდან 4 ან 5 ვერსის მანძილზე. ამ სოფელში გაუყვანილია სახელმწიფო შქსე, გაიფლის გარდას, კინხსს და შედის ლეჩხუმში, საიდანაც ამ გზით გააქვთ ხონში ღური, ღვინო, ვაშლი და სხვა, ჭიდიან და სამაგიეროთ უიღულოებ სხვა-და-სხვა საფასო ნივთებს. ამ გზას, რომელიც დიდათ სჭირდა მთელ მხარესთვის, ცოტა არ იყოს შეკეთება ეჭირება, მაგრამ ამისთვის არავის უტკებია თავი. ს. მათხაჯის მცხოვრებნი ძირეულ მანადინი და შრომის მოყვარე ხალხი არის, მაგრამ სწავლა-განათლებას-კი მოკლებული იყო გარდა ორიოდე შეძლებულ მასწავლისა. ეს შეიგნო რამდენიმე გამცდილმა კლემმა და ითავეს სკოლის დასახლება. ამით მთავრობამაც მისცა მხარი და რის ვაი-ვატლანით დაარსეს სახსულევის*) საზოგადოებაში ორ-კლასიანი სამინისტრო სკოლა. თუმცა ხალხი ციფურზე იდგა, არ გვიანდა სკოლა, ჩვენი შრომით ისედაც კარგად ვიცხოვრებთო, მაგრამ წინააღმდეგ მათი სურვილისა დაარსდა ეს სკოლა, რომლის მასწავლებლათ გამოამწყეს ამ სოფლის მკვიდრი ბანიღ. ჩიმაკაძე.

აი, ამ დღიდან იწყება ამ სოფლის გამოფხიზლება, სწავლა-განათლების მნიშვნელობის შეგნება და სხვა. დღეს ვერც-კი აკმაყოფილებს ეს სკოლა მცხოვრებლებს და აკერ აკერ ღანძრავიც-კი არის, დავიარსოთ საკუთარი სკოლაო.

ბანი ჩიმაკაძე თავიდანვე შეუდგა აქაურ საზოგადოების საკეთილდღეოთ შრომას, რამაც უხუდოთ არ ჩაიარა: დაარსდა მისი მცადინეობით შემხანველ-გამსესებელი ბანკი. ზირველათ, რა თქმა უნდა, ცოტა წვერით (დღეს-კი 140 წევრამდეა), რამაც დიდი გავლენა იქონია ხალხზე. ბანკის დაარსებიდანვე დაესმო გზა სოფლის მოვანშეებს, ხალხმა ბევრი სარგებლობა ნახა ამ ბანკისგან ფულის გატანით.

მათხაჯში ადგილის სივიწროვეც არის, რაც ამ სოფლის მუშა ხალხს ვერ აკმაყოფილებს მოსავლით და ამისთვის ბევრი მიდის ქალაქებში ფულის საშოვნათ, სხვა-და-სხვა ხელობით: ვაჭრებათ, მრეწველებათ, მუშებათ და სხვა; აი ესენი ბრუნ-

*) ს. მათხაჯი ამ საზოგადოებას ეკუთვნის.

დებიან სახლში და მათი ცხოვრების მოთხოვნილებანიც ეკმაყოფილებულია. ბანი ლავრენტი ჩიმაკაძემ ესეც მადე შეიგნო და შეუდგა საზოგადო მადახის დაარსებას. ბევრი შრომა-მაცადი ნება მოხდა ამ საქმეს და კიდევაც დაარსდა 1899 წ. 4 მარტს ს. მათხაჯში „საზოგადო მადახი“, რომლის წევრები სულ ცოტა 25 კაცამდე იყო. საწევრო ფული შეადგენდა 545 მ. (საწილო ხაი დირს 10 მ. თითო წევრს შეუძლია იქონიოს 5 ხაი) ამ საზოგადო მადახის წლიური წევროთა კრება მოხდა 14 იანვარს, 1901 წელს.

განსხილველი სახეები იყო მოკების დანაწილება, წესდების ზოგოერთი მუხლების განმარტება და ახალი წევრების მიღება. კრებას დაესწრა საკმაო რიცხვი წევრებისა და თავმჯდომარეთ ერთ ხმით არჩეულ იქმნა თავ. ენუქი ლართქიფინიძე.

შემდეგ წაკითხულ იქმნა ანგარიში წარსული 1900 წლისა, რომლიდანაც აღმოჩნდა, რომ ამხანაგობას ჭქონია: სავაჭრო საქონელი 2495 მან. 42 კ. ლუქანში ქონება მოძრავი 96 მ. 30 კ. უძრავი ქონება და შენობები 1612 მ. 15 კ. სულ 4203 მ. 87 კ. ამას გარდა ამხანაგობაზე ნისია 775 მ. 68 კ. ნადი ფული კასში 405 მ. 20 კ. რაცა ერთათ შეადგენს 5384 მ. 75 კ. ამ რიცხვში შედის წილის ფული, რომელიც ამ წლის ზითველ იანვრისთვის შედგა—3411 მ. 5 კ. სთადრიგო თანხა 210 მ. 91 კ. სესხი 695 მ. მოკება წარსული 1900 წლისა 1067 მ. 34 კ. ერთათ 5384 მ. 75 კ.

როგორც წარსული 1900 წლის 4 იანვრის ანგარიშიდან სჩანს, ამხანაგობას ჭქონია: საქონელი 1130 მ. 60 კ. ქონება 90 მ. 91 კ. ნისია 342 მ. 44 კ. ნადი 339 მ. 45 კ. სულ 1903 მ. 40 კ. ამში საწევრო ფული უოფილა 1135 მ. სესხი 370 მ. წიგნაკები 11 კ. მოკება 398 მ. 29 კ. სულ 1903 მ. 40 კ.

წარსული 1900 წლის განმავლობაში შემოსულა წილის ფული, 2296 მ. 50 კ. შემოსასვლელი გადასახადი 110 მ. 84 კ. გაიღული საქონლისგან ნადი ფული 7883 მ. 97 კ. ძირისა და სთადრიგო თანხა (1899 წლის დარტეპული) 100 მ. 7 კ. სესხი 939 მ. 54 კ. ფარდულის ქირა (მარკის საშრობის) 350 მ. გასესებული ფულის სარგებელი 20 მ. 10 კ. სულ ერთიანთ—11,701 მ. 2 კ. ამ ხნისვე განმავლობაში გასულა წილი (თავისი საჭიროებისთვის) 20 მ. მოკება წარსულ 1899 წ. დარიგდა 239 მ. 98 კ. სესხი გადაუნდათ 614 მ. 54 კ. სესხის სარგებელი 56 მ. 97 კ. ფარდული დაჯდა 874 მ. 50 კ. საქონელი გვივიდა 8347 მ. 92 კ. მოტანისა და მზავრობის ხარჯი 169 მ. 66 კ. გამკებობის ხარჯი 327 მან. 9 კ. სხვა-და-სხვა ხარჯები 58 მ. 24 კან. დასაბრუნებელი (სთადრიგო და ძირის ფული) 100 მ. 7 კ. ფარდულის დაზღვევის გადასახადი 14 მ. 15 კ. სრულად 10,823 მ. 12 კ. წარსულ წელს საზოგადოებას მთელი მოკება ჭქონია 1540 მ. 5 კ. აქედან დაუხარჯავს, სესხის სარგებელი 56 მ. 97 კ. ფარდულის დაზღვევის 14 მ. 15 კ. ფარდულის დირებულობა დაუკლეს 74 მ. 50 კ. გამკებობის ხარჯები (ჯამაგირები) 327 მ. 9 კ. დარჩა წმინდა მოკება 1067 მ. 34 კ. აქედან გამკებს მისი შრომის მცირე საჩუქრათ 70 მ. დასაბრუნებელ ერთგულებისთვის 30 მ. რევიზიის წევროთ 40 მ. ძირის და სთადრიგო თანხაში 100 მანეთი. დანარჩენი დანაწილდა დივიდენდათ; თითველ თემანს თვეში სარგებლათ 27 კ. ერგო. ანგარიშის გამორკვევის შემდეგ გამკებობის თავმჯდომარემ დ. ჩიმაკაძემ მიმართა ამხანაგობას შემდეგი რჩევით: ნუ დაეხარბებით დიდ მოკებას, დაჯერდით კანონიერ სარგებელს თავის წილის ფულში, ხოლო დანარჩენი მოკება მოახმარეთ სა-

ზოგად საჭიროებს. ნუ დავიწყებთ იმ სამრეწველო სკოლას, რომელიც განზრახულია აშენდეს ჩვენს სოფელში ჩვენის ახლის მღვდელის ნ. ბარბაქაძის თაოსნობით. ეს სკოლა დიდ სარგებლობას მოუტანს მთელ ჩვენს საზოგადოებას. მეორე არა ნაკლებ სკოლის სასარგებლო საქმეა ბიბლიოთეკა, თქვა ღ. ჩიშაკაძემ. რადგანაც ბიბლიოთეკა ჩვენის ზოგიერთი წევრებისათვის ახალი ხელი იყო და არ იცოდნენ მისი მნიშვნელობა, ამისათვის ბ.ნ. ღ. ჩიშაკაძემ აუხსნა ამ ნაირათ: ბიბლიოთეკა განსაკუთრებით სკოლა, სკოლის განგრძობა. სკოლა უბიბლიოთეკით შეუძლებელია და თავის დანიშნულებას ვერ შეასრულებს. დღეს-დღეობით იქნებ ბევრი არ შეგვიძლოს, მარა საუბრე. მაინც ჩვეყარით ამ საშვილო-შვილო საქმის და მომავალი წლები დაავიწყებინებენ იმას, რასაც ახლა დავიწყებთ. კრებაში ერთი ხმათ დაამტკიცა წლიური ანგარიში და გადადგეს ბიბლიოთეკისათვის 30 მ. და სამრეწველო სკოლისთვის 30 მ. სულ 60 მ. რისთვისაც ბ.ნ. გამკემ მადლობა შესწირა საზოგადოებას; კრებაში აკრებულ განიხილა რამდენიმე მუხლი წესდებისა და მომავალი ხარჯთ-ადრინებისა, რაც მოწონებულ იქნა და ერთხმით დამტკიცებული.

კრება დასრულდა სდამოს 6 საათზე.

კელასიონ მელაძე.

რ უ ს მ ი თ ი ს ს ხ მ მ რ ი მ ბ ა .

შ მართებულსა სენატმა განმარტა, რომ ქალაქის საქმეთა გუბერნიის საკრებულოს გადაწყვეტილება, რომლის ძალით შეიწველება ქალაქის შემოსავალ-გასავლის ხარჯთ-ადრინება, არ შეიძლება ქალაქის საბჭომ განსახივროს ზირდაზირ უმართებულს სენატში, არამედ საბჭო ვადლებულია მე-14 სტ. დამტ. 140 სტ. ქალაქ. დებულების წინააღმდეგ განაცხადოს, რომ ის არ უთანხმებს გუბერნიის საკრებულოს გადაწყვეტილებას.

— ზეტერბურგის უნივერსიტეტის და სიმთა ინსტიტუტის სტუდენტებს მთავრობამ ნება დართო, მოახდინონ კრება და გადასწავლით, განაკრძონ სწავლა თუ არა. კრება მოხდა 9 ანკრის...

— ხერსონის ერბის შუამდგომლობა, რომელშიც ის თხოულობდა, რომ მიეცეს ნება იულოის თავისი წარმომადგენლები კერძონისათვის ახალ სავაჭრო ხელშეკრულების განხილვის დროს, არ შეუწყნარებიათ შინაგან საქმეთა და ფინანსის სამინისტროებს.

— ელიზავეტგრადის სახალხო სკოლათა ინსპექტორს გუგზავნია ცირკულიარი მის მიერ რწმუნებულ დაწესებულებათათვის, შემდეგი შინაარსით: 1) აკრძალულია მოწაფის უსადილოთ დატოვება კაკეთილების შემდეგ, რადგან ეს არის ერთგვარი ფიზიკური სასჯელი. 2) აკრძალულია დაცინვა შეიკრების, განსაკუთრებით ასეთი, რომელიც მას ნაციონალურ გრძობას შეურაცხყოფს და 3) აკრძალულია საზოგადოთ ყოველი ისეთი სასჯელი, რომელსაც ფიზიკური დასჯის ხასიათი აქვს. ბოლოს დასძინებს ბ. ინსპექტორი, რომ ეს განკარგულება აუცილებლათ უნდა სრულდებოდეს ყველა სასწავლებლებში.

— უმართებულსა სენატმა ხელ-მეორეთ განმარტა, რომ საცენზურო დებულების მე-15*) მუხ. გამოყენებაში გუბერნატორი უნდა ხელმძღვანელებდეს მხოლოდ იმით, თუ რამდენათ სახლად ზოლიტიკური მხრით მთხვენელი ზირი, ხოლო უკანონო თუ მთხვენელი არ იქნება დაკმაყოფილებული იმ მოსაზრებით, რომ ამა თუ იმ ქალაქში სტამბები ბევრია, ან და ის ახალ-

გაზდა, არაა დახელოვებული თავის საქმეში, არ აქვს შესაფერო შეძლება და სხვა.

— ხარკების გაზეთების სიტუციით, იქ განუზრახავთ, დასარსონ ადგილობრივ თამბაქოს მუშათა დამხმარებელი საზოგადოება. თუ ზრექტი განხორციელდა, საზოგადოებას ბევრი წევრი ეყოლება, რადგან თამბაქოს ქარხნებზე მუშაობს 1500 კაცამდე.

— ზეტერბურგში მწერალთა წრე შესდგომია სალიტერატურო და დრამატული საზოგადოების წესდების შედგენას იმ მიზნით, რომ გამოიწვიოს ერთობა დრამატურგთა და მწერალთა შორის, გამართოს საუბრები და გამოარკვიოს სხვა-და-სხვა ლიტერატურის შესახები კითხვები.

— მდინარე დნებრის ხომალდები ერთიანთ ივსება სოფლის მუშებით, რომელნიც სამხრეთისკენ მიემგზავრებიან.

— ერთს ოდესეც გაზეთს ბალტის მაზრიდან შემდეგს სწერენ: თუმცა საიმპერიო თანხიდან დიდი დახმარება აღმოეჩინა მაზრას, მაგრამ ზურის უქონლობა მაინც მეტათ სავარძობელია. ბევრს არა აქვს ზური არც საკვებთ, არც დასათესათ და ამიტომ იძულებული არიან ვალი აიღონ. სადაც სასოფლო ბანკებია, იქ ზოგიერთს შეუძლია, სესხი ბანკიდან გაიტანოს, ხოლო რამდენადაც კაცი გაჭირვებულია, იმდენათ იმას სესხის უფლებაც ნაკლები აქვს, ასე, რომ სულ შეუძლოთათვის სესხის აღება შეუძლებელია. კერძო ზირები მოსავლის მოლოდინში ასესხებენ ფულებს ამ გაჭირვებულთ, მარა, რასაკვირველია, დიდ სარგებელსაც ადებენ.

— მიწათ-მექმედების სამინისტროში დღეს წარდგენილია განსახილველათ ორი წესდების ზრექტი მუშების უბედური შემთხვევისაგან დამხდვევი საზოგადოებისა. ერთი ზრექტი ეკუთვნის ბაქალ ნავთის მწარმოებულთ, ხოლო მეორე სამხრეთ რუსეთის მანების მწარმოებულთ.

— სახელმწიფო საბჭომ დაამტკიცა წესები, რომლის მიხედვით დაეინშებთ ზენსიები და დახმარება სახელმწიფო ზავადების და მანების მუშათ მუშაობის დროს დასახინების ან და ზრექსიონალური ავთიმოფობის გამო.

— რკინის გზების სამმართველოსთან დაწესებულა მუდმივი კომიტეტი, რომელმაც უნდა გამოანახოს საშუალება ისეთი თანხის შესადგენათ, რომლიდანაც მიეცემა დახმარება, უფრო დარბი მსახურთ შვილების სასწავლებლებში გასაზრდელათ.

— აი, რა ამბებს სწერენ „ს. ზეტ. უწყებებს“ ელისავეტგრადის მაზრიდან (ხერსონის გუბ.): არის ოჯახები, რომელთაც არ გაანხიათ არც ერთი ნამცეცი ზური, არც შეშა და სტნორობენ შემთხვევითი მოწყვლებით. წარმოდგინეთ ისეთ ადამიანთა მდგომარება, რომელნიც დილით რომ გაიღვიძებენ, არ იციან, ჭამენ რამე თუ არა დღეს, გაითბობენ თუ არა ქცხს, ფეხზე კი ზის 4—5 ბავშვი, რომელთაც უფროსი 8—10 წლისა... მეორე ქცხში ფეხზე მხარ-თქობზე წვეს 30 წლის გამხდარი ქანც-მილეული ქალი, მას გარს შემხვევია 5 ზაწია შვილი. სულ უნცრალი მეორე წელში დგას. ეს უკანასკნელი, ჯერ ისევ ძუძუ-მწოვარა—ჭვდია და სულს ძლივს იბრუნებს, გონაობას და გულსაკვავ კენესს იწუებს. თურმე დედას ჯერ არაფერი უჭამია (უკვე ნამუადღევის 4 საათი იყო) და, რასაკვირველია, ბავშვისათვის რძე აღარ მოსდგამია. ბაღდს შიმშილისაგან სიკვდილი ელის... ყველა დახარენ ბავშვებს მუცლები ტიკებოვით დაჭებრვით... მრავალი ოჯახი ზურს ბაღას-ბუღახისს აცხობს... ბევრს ჩაღის ფასათ გაუვიდნია არა მარტო შინაური საქონელი, არამედ სხვა-და-სხვა ნივთებიც: ხალიჩები, ზინსახრები და სხვა... ხოფუკრანინკიდან იწერებიან, რომ ადგილობრივი „შედლებული“ კლეხები წინაქვილის მტვერის ზურით იკვებებიანო. ამ მტვერს ხვეტენ ოატაკზე, ურთან ტომრებში

*) ეს მუხლი ეხება სტამბების და ლიტოგრაფიების დაარსების ნება-რთვას.

და ფუთს 35 კან. ჭვიდან დამშულებზე. ამდენი ფულის მი-
ცემს ფუთ მტკერში, რასაკვირველია, ყველას არ შეუძლიან და-
აი, მის საშინელათ ჭვიდან ყველაფერს, რაც-კი გახნიათ. და-
მშუელი ბავშვები ტირილით დეკენ 'მ ზურ-ჭვას და ცდილობენ
შეჭმონ, სანამ ახალია, რადგან ორი დღის შემდეგ ფუტდება
და ჭინდება.—რად თქმა უნდა, ასეთ უბედურ მდგომარეობაში
მეოფ ხაზის დახმარება ყოველი კაცის მოვალეობას შეადგენს.

ს ა მ ტ ვ ა რ - გ ა რ ი თ.

ნვლინი. აგრეთვე რამა იმდენათ დაავადანა ინგლისი,
რამ მთავრობა იძულებული გახდა, შაქარზე და ქვა-ნახშირზე
გადასახადი დაეწესებია, რამაც ინგლისის ვაჭრებში და მრეწვე-
ლებში დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია. კარდიფში გემების ქვა-
ნახშირით დატვირთვა უკვე შეწყდა, რადგანაც გადასახადის გადა-
ხდა არც ვაჭრებმა იკისრეს, არც ქვა-ნახშირის ვატრანებმა
კარდიფშივე შედგა ვაჭართა მიტინგი, რომლის რეზოლუციით
ამაც მთავრობის მიერ შემოღებული ახალი გადასახადი გაჭიციხა.
კარდიფის სავაჭრო პალატამ მთავრობას მოთხოვა: შემოსენუ-
ბული გადასახადი გაუქმეთ. გლასგოში და ნიუკასტლში კრე-
ბები შედგა, რომლებმაც მთავრობის დადგენილება გაჭიციხა.
ჩრდილოეთ ინგლისის კონსერვატიული გაზეთი „Newcastle
Chronicle“ ამბობს; ნახშირზე გადასახადის დადება ფრიათ სა-
მწუხარო ზომას და კანტლერის ფიქრი, ვითომ სხვა სახელმწი-
ფოებს ჩვენი ნახშირის იქით არავითარი გზა არა ჭქონდეთ,—
მტკნარი უაზრობაა. ინგლისის—მთა-მადნის მრეწველთა ასოცი-
აციის კომიტეტმა ერთხმით დაადგინა შემდეგი: მთავრობის
მიერ შემოღებული გადასახადი საზარალოა არა მარტო მრეწვე-
ლებისათვის, არამედ მუშებისთვისაც და ამიტომ ინგლისის მთელ
ვაჭრობას შეაფერხებინა. შაქარზე დადებულმა გადასახადმაც ამ-
გვარივე ვერტესტები გამოიწვია. დიდი კამათი გამოიწვია ბალ-
ფურის წინადადებაში, რომელიც ითხოვდა: პალატამ სამშაბათო-
ბით უნდა განიხილოს მხოლოდ მთავრობის კანონ-პროექტები
და არა კერძო ბილლები. კონსერვატიულმა დეპუტატებმა—
ვინეტმა და ბუელმა განცხადეს: ეს ზომი დეპუტატთა უფლებ-
ების უსამართლო შეზღუდვაა. მათ მხარი დაუჭირა ოპოზი-
ციის ლიდერმა კემ-მელ-ბანერმანმა. თითქმის ყველა ოპოზიციის
მთავრობის წინადადების წინააღმდეგ ლაპარაკობდა, მაგრამ მიუ-
ხედავად ამისა ის მანინ მიღებულ იქნა 47 ხმის უმეტესობით,

— ახლმა პარლამენტმა უნდა განიხილოს ერთი ფრიათ
საურთაღებო ბილლი სახელმწიფო პენსიის შესახებ მოხუც
მუშათათვის. მუშებს ეს პენსია ჯერ კიდევ 1895 წ. არჩევ-
ნების დროს აღუთქვეს ჩემპერლენმა, ბალფურმა, გიკს-ბიჩმა და
სხვებმა, მაგრამ ეს საქმი მას შემდეგ სხვა-და-სხვა მიზეზების
გამო გამოიწვია მიეცა, ახლა-კი ისევ წამოეფ თავი; მაგრამ სა-
ურთაღებო ის არის, რომ ჩემპერლენი, რომელმაც მოხუც
მუშებს აღუთქვა სახელმწიფო პენსია, ახლა უარს ამბობს: ამ
გვარი დაპირება მე არავისთვის არ მიმიცია. ამ ბილლს ბევრი
კარგი მომხრე უყვს და შესაძლებელია, რომ მან პარლამენტში
გამარჯვდეს. მაშინ მოხუცებულ მუშათა მდგომარეობა ცოტათი
მანინ გაუმჯობესდება.

საზარალოთი. დეკასეს წასვლა პეტერბურგში დღესაც-
კი იწვევს სხვა-და-სხვა მოსაზრებებს პრესაში. „Matin“-ი ამბობს:
მინისტრი მარტო იმიტომ-კი არ წასვლას, რომ ლამაზდროფის
მოკლავარაკოს, არამედ ის თვით რუსეთის მთავრობამ მიიწვია.
„Petit Parisien“-ი ამბობს: დეკასეს გამოგზავრება საუცხოო

დამატკიცებელია იმისა, თუ რამდენათ მტკიცეა ვაჭრობის
ფრანგეთს და რუსეთს შორის. დეკასეს პეტერბურგს წასვლა
მარტო საფრანგეთს და რუსეთს-კი არ მოუტანს სარგებლობას,
არამედ მთელი ევროპის მშვიდობიანობასაც, დასძინს გაზეთა.

— „ბურჟუაზიულ“ სამინისტროში მალიერანის უფინანსო
ხელახლა გამოიწვია პოლიტიკა. ამის გამო ყოველი სწორს
Petite Republique“-ში შემდეგს: მალიერანის შესვლა სამინი-
სტროში სოციალისტებისათვის სრულიათაც არ უფინანსო მოუ-
ლოდნელი; რადესაც ვალდეკ-რუსომ მალიერანს მინისტრობა-
თხოვა, მაშინათვე მხდა სოციალისტური პარტიის კრება, რომ-
ელსეც ვალიანმა განცხადა მხოლოდ შემდეგი: თუ მალი-
ერანმა მინისტრობა იკისრა, ამით ის არ აძულებს თავის პარ-
ტიას, გინდა თუ არა მთავრობის მომხრე იყავით. რადესაც
მეორე დღეს გამოცხადდა, რომ სამინისტროში გალიფეც იქნე-
ბოდა, ვალიანმა მალიერანს წერილით მიმართა: სოციალისტს
არ შეუძლია ერთს კაბინეტში იმსახუროს იმისთანა კაცთან ერ-
თათ, როგორც გალიფე არის. აქედან ცხადია, — დასძინს ყო-
რესი, რომ სოციალისტების უკმაყოფილების მიზეზი მხოლოდ
გალიფე იყო და არა პრინციპიული მოსაზრებანი; რადგანაც
გალიფეს ალაგი დიდი ხანია დემოკრატმა ანდრემ დაჭირა, ამი-
ტომ სოციალისტთა პარტიას არავითარი საბუთი ადარა აქვს
უკმაყოფილებისათვის.

— ერთა უცხოელი გაზეთის თანამშრომელს უნახავს
ვალდეკ-რუსომ ანტიბაში. ჩემი ავთოგოფობა ორი წლის შე-
უწყვეტილი შრომის ნაყოფია, უთქვამს მინისტრს. პრინციპის
გასულს ისევ პარიზში დავბრუნდები და პირველათ მუშათა სა-
პენსიონს კასის კანონ-პროექტის შემუშავებას შევუდგები, ეს
პროექტი მალე წარედგინება პალატას განსახილველათ. იმ
პროექტებში, რომლებიც ჩემ სამინისტროს წარედგინა, ეს
პროექტი ყველაზე საინტერესო არის; საფრანგეთი დემოკრა-
ტიული ქვეყანა არის და ამიტომ ეს რეფორმა უსათუთ უნდა
განახორციელოს. უტყველია, ის დიდ კამათს გამოიწვევს, მაგ-
რამ როგორც პალატა, ისე სენატი უსათუთ დაამტკიცებინა,
დაუბოლოებია ვალდეკ-რუსოს. ჯარში კლერიკალური ავტორიტა-
ტი ბოლო დროს ძალიან გაძლიერდა და ამიტომ იმის შესახებ-
ტებლათ სამხედრო მინისტრმა ანდრემ სხვა-და-სხვა ზომებს
მიმართა.

— პარიზის კომერციულმა სამსახურულმა ერთი განახენი და-
ადგინა ამ დღებში. ამ განახენს მუშათათვის დიდი პრინციპია-
ლური მნიშვნელობა აქვს. რამდენიმე ხნის წინათ მუშათა ერთმა
ნაწილმა სხვა-და-სხვა თხრობით მიმართა მექანნიებს; რადესაც
მისი თხოვა უურთაღებოთ დარჩა, მუშათა ერთმა ნაწილმა მუ-
შაობას თავი დაანება, მეორე ნაწილი-კი მუშაობდა და პირველს
მარტოაღურათ ეხმარებოდა.

მუშათა ასეთი ტაქტიკის საწინააღმდეგოთ მექანნიებმა
ისინიც დაითხოვეს, ვინც მუშაობდა, და ქანნიებში მუშაობა შე-
ახერხეს. მაშინ რამდენიმე დათხოვნილმა მუშამ მეუბროკეებს
უჩივლა: სინიდასიერათ ვმუშაობდით, მაგრამ მანინ დაგვითხო-
ვეს, რის გამოც ამდენი და ამდენი ვიზარალეთ, და ზარალიც
გადახდას ითხოვდენ. სასამართლომ მუშების სასარგებლოთ გა-
დაწვევდა და ამით მეუბროკეებს აუწყა: შემოსენუბული ზომით
მუშათა მოძრაობას ვერ შეახერხებთ.

ბოლშაკია. საზოგადოებაში დიდი უკმაყოფილება გა-
მოიწვია მაკდონალის კომიტეტის წევრთა და თავმჯდომარის და-
პარტიობაში. მაკდონალის კომიტეტის მოქმედება დღემდე არ
იყო შესაძნევი და ამიტომ მთავრობაც ხმას არ იღებდა. კომი-
ტეტი მხოლოდ შემოწირულებას კრთავდა, მაგრამ სდ მიდიო-

და ფული არაფერია არ იცოდა. ბევრი ამბობდა: ფულს კერძო ხი-
რები ჭამენ და მამულს-კი არაფერი არ ხმარდება. კომიტეტის
ხმატოკუელი მოღვაწეობა იმაში იხატებოდა, რომ უფველ წლით
იგზავნებოდა საფხვრებით რამდენიმე შეიარაღებული ჯგუფი
მაკედონიაში და აქ ესენი ავსტრიაში შეტეს არაფერს არ აკუ-
თებდნენ; იჭერდნენ მდიდარ ოსმალებს, ცარცვავენ, შემდეგ
ატყავდნენ და მის გამოსაყიდავად იმის ნათესავებს დიდძალ
ფულს თხოვდნენ; თუ ფული დროზე არ მიუვიდოდათ, სხვადა-
სხვა სინცონსებს ესაძვებოდა. მაგრამ თუ ოსმალებს ვერ შე-
ხვდებოდნენ, ეს განმათავისუფლებელი ბოღკარელებსაც არ აკ-
ლებდნენ ხელს! რადანსაფხვის მთავრობის დროს მაკედონიის
კომიტეტი ნამდვილი სახელმწიფო გახდა სახელმწიფოში. კო-
მიტეტმა მტაცებლობა თვით ბოღკარაშიც დაიწყო; დღეს
ერთს მდიდარს მიადგებოდნენ და ფულს თხოვდნენ, ხვალ შეიძენს,
სხვს მესამეს და უარის მთქმელს ხშირად იქავე სულს აცხებიებ-
დნენ და მთავრობა მათ დასასჯელად არაფერს არ ღონეს არ ხმა-
რობდა. რადესაც რადანსაფხვის სემინისტრად დაეცა, კომი-
ტეტის ძალ-მომრეობასაც ბოლო მოეღო ხელს-ხელად. კომიტე-
ტის თავმჯდომარე სარაფოვი დამით დაიჭირეს. კომიტეტი
ისეთი წიგნებისაგან შედგებოდა, რომ ახალ თავმჯდომარეს
საქმის რიგთან ნიადაგზე დაუენება ძალიან გაუძნელდება.

მაკედონიის კითხვამ ძალიან გააძვირებინა დიპლომატიური
განწყობილება ბოღკარასა და ოსმალებს შორის. ოსმალებთან
დიპლომატიურ აკტებსა და ბოღკარის კარზე საქმეთა მინისტრს
შორის დიდი უკმაყოფილება გამოაწვია მაკედონიის კითხვამ,
აკტი კონსტანტინოპოლში წავიდა და შესაძლებელია, ყოვე-
ლივე ამან ბოღკარასა და ოსმალებს შორის ომიც-კი გამო-
იწვიოს.

ავსტრია. ვენაში მოხდა კათოლიკეთა დიდი დემონსტრაცია
ნემეც-ნაციონალისტთა წინააღმდეგ. დემონსტრანტებმა თავი
მოიყარეს იეზუიტთა ძველი ეკლესიის წინ, მათ შეუერთდნენ
ხელისაწილ სხვა-და-სხვა სოციალურები, ახალ-გაზდობა და
აქედან უფელა გამართენ წმ. სტეფანეს სობორსაკენ, სადაც
ლოცვა-კურთხევა უნდა მიეღოთ. დემონსტრაციის მონაწილეო-
ბას იღებდა შეიდათას კაცამდე. მერე დღეს დემონსტრაცია
ქალებმა მოახდინეს. მონაწილეობას იღებდა ორას ქალზე მეტი.
ზოგიერთი გახეთქის სიტყვით, ასეთი დემონსტრაციები კათოლი-
კებისათვის ახალი ხანის მოახლეობას მოასწავებს.

ინგლის-ბრანსვაალის ომი. ტრანსვაალში ომი
თითქმის იმ გვარსავე მდგომარეობაშია, როგორც იმაც ის
ამ ექვსი თვის წინათ იყო. დასასრული ჯერ არა სჩანს,
ინგლისს კი ვალი ვალზე ემატება. მთავრობა იმ ზომამდე მი-
ვიდა, რომ ქვანახშირსა და შაქარს გადასახადი დაადვა.
აფრიკაში მომქმედ ინგლისის ჯარში უკმაყოფილების ხმა
თანდათან უფრო ძლიერათ ისმის. რამოდენიმე ათას ჯა-
რის კაცს ომის გაგრძობაზე უარი გამოუცხადებია. მშვი-
დობიანობის მომხრე დელეგატები კაპის კალონიასში იყ-
ვენ გაგზავნილი, მაგრამ აფრიკანდებმა გადაჭრით უპა-
სუხეს: სანამ გამოცხადებული არ იქნება ორივე რესპუბ-
ლიკის დამოუკიდებლობა, მშვიდობიანობის ჩამოგდებაზე
ლაპარაკი შეტიაო. მილნერის სიტყვით, უკანასკნელი ნა-
ხევარი წლის განმავლობაში ინგლისელების მდგომარეო-
ბა აფრიკაში თუ წახდა, თორემ არ გაუმჯობესებულა.

ჩინეთი. გენერალთა სხდომაზე გადაწყვიტეს: ევრო-
პის ჯარების გამოწვევა ჩინეთიდან მხოლოდ მაშინ შეი-
ძლება, როდესაც სახელმწიფოთა წარმომადგენელი და-
სახალგებნ იმ ჯარისგან რაოდენობას, რომელიც ჩინეთმა

უნდა გადაიხადოს და როდესაც ჩინეთი პირობას დადებს
ამ ჯარისგან გადახდისას. „დიდი მუშტი“-კი მშვიდობიან-
ობაზე სრულებითაც არ ფიქრობს. მანჯურიაში ხელ-
ახლა იჩინა მოძრაობამ თავი. მუკდენის მახლობლათ ჩი-
ნელები სამ ალაგას არიან დაბანაკებული; ისინი შე-
იარაღებული არიან მაუზერის თოფებით და ოცდაათი
კრუპის ზარბაზანი აქვთ. ქალაქ ტურხანუზერის მახლო-
ბლათ 12,000 ჩინელი ყოფილა დაბანაკებული; კულოს
მახლობლათ—6,000 კაცი, ხოლო აღმოსავლეთ მონგო-
ლიაში 9,000 ჯარის კაცია.

წერილები ბელგიიდან.

პოლიტიკური პარტიები და მათი ძალ-ღონის განაწი-
ლება პარლამენტში.—ბრძოლის სამზადისი საერთო,
თანაწილი საარჩევნო უფლების მოსაპოვებლათ.—სა-
მინისტროსა და კლერიკალური პარტიის გაჭირვებული
მდგომარეობა—„ჩინეთის კითხვა“ ბელგიაში.

მას შემდეგ, რაც შემთხვევა აღარა გვექონია, მკითხვე-
ლისათვის გაგვეზიარებინა პოლიტიკური და სოციალური
ამბები ბელგიის ცხოვრებიდან, აქ ბევრი რამ მოხდა სა-
ყურადღებო. ამ წერილში აღვნიშნავთ მხოლოდ ზოგი-
ერთ საინტერესო ამბავს. თავდაპირველათ, თვით პოლი-
ტიკურ პარტიათა შორის საკმაო ცვლილებანი განიცადეს.
გასულ წელს აქ მოხდა საკანონმდებლო (საპარლამენტო)
არჩევნები—ახლათ შემოდებულ საარჩევნო წეს-რიგით,
პროპორციონალური წარმომადგენლობით—და პარლა-
მენტი ერთიანათ განახლდა. მაშ გადავხედოთ ჯერ პოლი-
ტიკურ პარტიებს, გავზინჯოთ როგორია და როგორ
იცვლება მათი ძალ-ღონე. აქედან შეგვეძლება ისიც და-
ვინახოთ, თუ როგორია და საითკენ მიდის თვით სა-
ზოგადოებრივი ცხოვრება. მოგვხსენებათ, რომ პოლიტი-
კური პარტიები და მათი ბრძოლა პირდაპირი გამოხატუ-
ლებაა უკანასკნელის.

თქვენ გეხსომებათ, რომ ბელგიაში იბრძვიან შემ-
დეგი პარტიები: 1) კლერიკალები, რომლებიც აღიარებენ,
რომ კაპიტალისტური წეს-წყობილება სრულიათ შეესაბა-
მება ადამიანურსა და ღვთიურ კანონს; ხოლო ზოგიერთა
ცხოვრების უტიფრობა, როგორც მაგ., უკიდურესი სი-
ღარიბე, ჩაუცმელობა, უსახლ-კარობა, სიმშლი, ძალღ-
უმადური გდება და სხ. და სხ. ცხოვრების ყველა ეს
უტიფრობანი აუცილებელია ადამიანის და საზოგადოების
ბუნებისაგან. აქ ერთათ-ერთი საშუალებაა—მოწყალეობა,
რაცა აყუჩებს ტკივილებს, და ზნეობრივი ნუგეში, რა-
საც იძლევა სარწმუნოება აქედან ცხადია სარწმუნოების
საზოგადოებრივი და სახელმწიფო მნიშვნელობა და მაშა-
სადამე ეკლესიას რაც შეიძლება მეტი უფლებები უნდა
მიენიჭოსო. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კლერიკალებ-
ის ბაირაღზე სწვრია: ბურჟუაზიასთან ერთათ უნდა
ბატონობდეს სამღვდელეობაც და ეს ორკაცი ბატონობა
არის და უნდა იყოს სამარადისოვო, 2) ლიბერალები
—თანახმანი არიან კლერიკალებისა, მარა დასძენენ, რომ
ბურჟუაზიას მოწილენ და მოამხანაგენ არ ესაჭიროება, მის
წინაშე ვერი, ბერი ყველა ქედ-მოხდილი უნდა იყოსო,
როგორც კლერიკალები, ისე ლიბერალები იბრძვიან
არსებული წეს-წყობილების გასაშაგრებლათ. ეს კონსერ-
ვატიული პარტიებია. 3) პროგრესისტები. კაპიტალისტური

წეს-წყობილება, რასაკვირველია, ხელ-შეუხებელი უნდა იყოს, მაგრამ ადამიანობაც არ უნდა დაგვაფიწყდეს. ცხოვრებაში ბევრია გაქირვებული და დაჩაგრული; მაგ., პატარა მრეწველნი, წერილი მოვაქრენი, მეღუქნეები და საერთოთ მუშა ხალხი. საჭიროა ცხოვრების გაუმჯობესობა, საჭიროა ხალხის სასარგებლო რეფორმების (ცვლილებანი). 4) მუშათა პარტია. რეფორმები, ხალხის სასარგებლო უფლებები და კანონები, ცხოვრების გაუმჯობესობა—ეს კარგი და პატიოსანი. ჩვენ მომხრე ვართ ყველა ამისა და ვიბრძვით კიდევ ამისათვის. მაგრამ სად არის საზღვარი განვითარებისათვის, სად უნდა გაჩერდეს ცხოვრების გაუმჯობესობა? ჩვენ ეს არ ვიცით; ვიცით, რომ ერთი „საზღვარი“-კი უსათუოთ უნდა გადაიაროს კაცობრიობამ. ეს „საზღვარი“ ბურჟუაზია, კაპიტალიზმი. ცხადია ისიც, რომ სანამ დედა-მიწა გაგვიწევს დედობას და მზე არ მოგვაკლებს ცხოველ-მყოფელ სხივებს, ადამიანთა და საზოგადოების განვითარებას არ ეცოდინება საზღვარი, წინ-მსვლელობა იქნება დაუსრულებელი, პროგრესი მუდამ ძლიერ-მოსილი. დღეს-დღეობით-კი ჩვენ—როგორც შეიღნი დროისა—ველტვით ადამიანთა სრულ თანასწორობას; გონებრივი განათლება, ზნეობრივი განვითარება და ნივთიერი კეთილ-დღეობა ყველასათვის უნდა იქმნას ხელ-მისაწვდომი.

სავარაუდოთ აღვნიშნოთ აგრეთვე ქრისტიანი დემოკრატები ანუ დაენსისტები. ესენი, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ერთობ პატარა და სუსტი პარტიაა. მომხრენი არიან ხალხის სასარგებლო ზოგიერთი რეფორმების—უახლოვდებიან პროგრესისტებს, იმ განსხვავებით, რომ დაენსისტები მოქმედობენ და ლაპარაკობენ ქრისტეს სწავლის სახელით, პროგრესისტები-კი უარ-ჰყოფენ სარწმუნოებას და ცხოვრებაში უადრეს სახელმძღვანელო ძალათ ასახელებენ ადამიანის გონიერებას.

დასახელებული პარტიები წინანდელ პარლამენტში, ე. ი. უკანასკნელ არჩევნებამდე, ასე იყვნენ წარმომადგენელნი: კლერიკალებს ჰყავდათ 112 დეპუტატი; პროგრესისტებს—12; მუშათა პარტიას 28 (ბელგიის პარლამენტი შესდგება სულ 152 დეპუტატისაგან). გასული წლის არჩევნებმა, რომელიც მოხდა 27 მაისს, ასე გაანაწილა პარტიების ძალ-ღონე: კლერიკალებმა აირჩიეს 85 დეპუტატი, ლიბერალებმა და პროგრესისტებმა ერთათ—33 დეპუტატი, მუშათა პარტიამ—33*), დაენსისტებმა 1. ამ გვარათ, უძლიერესი პარტია, კლერიკალები, რომელნიც უკანასკნელი 17 წლის განმავლობაში ხელიდან აღარ უშვებენ სახელმწიფო პოლიტიკის სადავეს, 112 დეპუტატიდან 85-ზე ჩამოქანდნენ, ე. ი. თუ წინათ პარლამენტში 72 ხმის უმეტესობა ჰქონდათ, დღეს მხოლოდ 18 ხმის უმეტესობა-და დარჩათ. ასეთ გამარჯვებას ბევრი აღარაფერი აქვს სალხინო. ლიბერალები წინანდელი პარლამენტიდან სრულიად გამოდევნილი იყვნენ, მარა ეს იმას არ ნიშნავს, ვითომ იმათი ძალა სულ არარაობა ყოფილი-

ყოს, რომ მათ პარტიას აღარ ჰყოლოდეს მიმდევრები. არა, მათ ჰქონდათ კიდევ ძალა, მარა არც სანაშრომისა, რომ ცალკე საკუთრათ შეძლებოდათ მთავრობის მეთაურობა*). თვისი განცალკევებით ისინი მხოლოდ კლერიკალურ პარტიას შეასუსტებდნენ. ამიტომ მათ უარ-ჰყვეს საკუთარი კანდიდატები, გადვიდნენ კლერიკალებისკენ, რომ გაემაგრებინათ უკანასკნელთა ბანაკი და მით არსებული წეს-წყობილება უზრუნველ ეყოთ სოციალისტებისაგან მომავალ განსაცდელში. უკანასკნელ არჩევნებისთვის-კი გარემოება შეიცვალა. სხვა-და-სხვა პოლიტიკურ მოვლენათ ლიბერალები ჩაითრიეს მათ და უნებურათ. გაიხსენეთ 1899 წლის ბრძოლა პარტიებისა ვანდერპეერბომის სამინისტროს საარჩევნო კანონ-პროექტის წინააღმდეგ. პროექტი იმდენათ რეაქციონური იყო, რომ ლიბერალები ან ერთიანათ უნდა გალაჩრებულიყვნენ და საბოლოოთ უარი ეყოთ თავიანთ ვინაობაზე და ან ხელი უნდა გამოეღოთ. ლიბერალები ამხედრდნენ პროექტის წინააღმდეგ და მით ამხედრდნენ კლერიკალების წინააღმდეგ. რამდენიმე თვის შემდეგ დაიწყო საკანონმდებლო არჩევნები. ბრძოლის პროცესში ჩაბმულ ლიბერალებმა ვეღარ მოახერხეს უკან დაბრუნება. და აი, მათ თავისი კაცები წამოაყენეს სადემუტატო ადგილებზე ასარჩევათ და იწყეს საკუთარი პარტიის სახელით მოქმედება. მით უფრო არ შეეძლოთ სხვანაირათ მოქცევა, რომ ახალი საარჩევნო წეს-რიგი, პროპორციონალური წარმომადგენლობა მცირე პარტიასაც აძლევს საშუალებას აირჩიოს საკუთარი დეპუტატები. მაშ ლიბერალების სცენაზე გამოსვლა არა ყოფილა გასაკვირველი. კიდევ ერთი საინტერესო მოვლენა ის არის, რომ ლიბერალები გაუამხანაგდნენ პროგრესისტებს. დღეს ესენი ერთათა დგანან პარლამენტში. საკვირველი არც ეს არის. ლიბერალებს—როგორც ყველა კაცს სცენაზე გამოსულს—უნდოდათ თავი მოეწონებინათ ხალხისათვის და მათაც „პადრუჩი“ გაუკეთეს პროგრესისტებს. იძულებული იყვნენ ამას. აი, საქმე რაშია. ლიბერალები სცენაზე გამოვიდნენ. საზოგადოებაში შეიქმნა ჩოჩქოლი და ბრავოს დახილი „ლიბერალური პარტია მკვდრეთით აღდგაო!“ ჯერ არჩევნების შედეგი არც-კი გამოცხადებულა, რომ პრესა აუწყებდა ქვეყანას „ლიბერალები გაცოცხლდნენ, გაცოცხლდნო!“ მოგვხსენებათ, ცოცხალი-ადამიანი ლაპარაკობს. მაშ ლიბერალებსაც ხმა უნდა ამოეღოთ, უნდა დაეღაპარაკნათ, ვინ იყვენ და რას წარმოადგენდნენ, ე. ი. უნდა დაესახელებინათ თავისი სამოქმედო პროგრამა. საუბედუროთ, პროგრამა-კი მათ კლერიკალების ბანაკში დაჰკარგოდათ. ამასობაში წამოდგნენ პროგრესისტები, ლიბერალებს გაუწოდეს თავისი პროგრამა და შეუძახეს: აი ნამდვილი ლიბერალური პროგრამა, თუ ვაჟ-კაცები ხართ, ხელი მოაწერეთო. უნდა შევნიშნოთ, რომ დღევანდელი პროგრესისტები—ეს წინანდელი ლიბერალები არიან—ცოტაოდნათ გაშალაშინებულნი. პროგრესისტები იცავენ იმ ლიბერალების ტრადიციებს, რომელნიც გასული საუკუნის მეოცე და მეოცდაათე წლებში იბრძოდნენ ბელგიის დამოუკიდებულებისათვის და კონსტიტუციისათვის, რომ-

*) მუშათა პარტიის დეპუტატები პროფესიის მიხედვით ასე განაწილდებიან: 4-ია მთა-მადნის მუშა; 1 ქვის მთლელი; 1 ლითონზე მომუშავე; 3 ქვის მტეხი; 2 ფეიქარი; 1 ღურგალი; 3 მჭედელი; 1 ახლ-ამწყობი; 1 მასტერი; 2 ნაქარი; 2 მოხელე კლავრატული საზოგადოების; 2 მახწავლებელი; 2 ექიმი; 2 ჯურნალისტი (ერთი ამთავანი შავ-მუშათ ნამყოფია); 3 ადვოკატი; 2 პროფესორი უნივერსიტეტის; 1 ფაბრიკანტი.

**) იმ ქვეყნებში, სადაც პარლამენტალური რეჟიმი (წყობილება) არსებობს, მთავრობა ეკუთვნის იმ პარტიას, რომელსაც პარლამენტში დეპუტატთა უმეტესობა ჰყავს.

მელთა დროშაზე ეწერა: „ძმობა, ერთობა, თავისუფლება“. დროს განმავლობაში ლიბერალები გაკონსერვატორდენ. ახალ-გაზდა ლიბერალებმა—რომელთაც კიდევ ერთხელათ გული ბრძოლისათვის—უარ-ჰყვეს კონსერვატორი მამები; მათ სახელათ დაუძახეს ლიბერალ-დოქტრინიორები, თითონ დაირქვეს ლიბერალ-პროგრესისტები და განაგრძობენ ბრძოლას. ზოგიერთ პროვინციულ ლიბერალები, ცოტათ თუ ბევრათ მოშორებულთა პარტიების მწვავე ბრძოლას, ძველი ლიბერალური დიდებული დროშის აჩრდილი დღესაც გულში ხატათ უსვენიათ. ლიბერალები და პროგრესისტები მკაფიოთ არიან განსხვავებულნი დიდ სამრეწველო ცენტრებში, განსაკუთრებით ბრიუსელში, გენტში და ლიეჟში.

აღნიშნულ პირობებში გამოწვედილ პროგრესისტულ პროგრამას ლიბერალებმა ხელი ვეღარა ჰკრეს, მაგრამ დიდ საგონებელში-კი ჩაცვივდენ. დიდხანს იფხანეს თავი. თავი სულ არ მოიგდებინეს, მაგრამ პროგრამის ზოგიერთი მუხლები მაინც მიიღეს. ამ გვარათ შესდგა პარლამენტში მათი (ლიბერ. და პროგრეს.) უნიონი (კავშირი). ლიბერალებმა და პროგრესისტებმა უკანასკნელ არჩევნებზე იმდენივე ხმა მიიღეს (470,000), რაც ამ ექვსი წლის წინათ (1894 წ.). სიცოცხლის ნიშნობლივი თვისებაა ზრდა. პარტია, რომელსაც ექვსი წლის განმავლობაში არაფერი არ შეუმატნია, ალბათ არ უნდა იყოს ჯანსაღათ. რომ არც კლერიკალების საქმეა ფარსაგათ, ცხადათ სჩანს იქიდან, რომ მათ არამც თუ არაფერი არ შეემატეს, პირიქით, კიდევ დაჰკარგეს 17 სადებუტატო ადგილი. არის მხოლოდ ერთი პარტია, რომელიც არაფერსა ჰკარგავს, მუდამ მატულობს და შეუჩერებლივ იზრდება. ეს არის მუშათა პარტია. მან მიიღო იმდენი სადებუტატო ადგილები (33), რაც ორმა ბურჟუაზიულმა პარტიამ (ლიბერ. და პროგრესისტებმა) ერთათ. მის ზრდას უფრო კიდევ ცხადათ ჰმოწმობს საარჩევნო ხმების რაოდენობა. უკანასკნელ არჩევნებზე მიიღო 470,000 ხმა, რაიც, 1894 წლის საარჩევნო ხმებს აღემატება 140 ათასით. ასე, რომ გასული წლის საარჩევნო ბრძოლიდან ქვემარტი გამარჯვებული გამოვიდა მუშათა პარტია.

ეხლა რამდენიმე სიტყვა ქრისტიან დემოკრატებზე. ბედმა ამათვის ერთი წარმომადგენლის მეტი არ გაიმეტა. დამეთანხმებით, რომ ეს ძალიან ცოტაა. ერთ დებუტატზე მინაბრებული პარტია შორს ვერ წავა. ქრისტიან დემოკრატებს სწორეთ რომ არა სწყალობს ბედი. როცა ისინი პირველათ გამოვიდენ სამოქმედო ასპარეზზე, დიდ იმედებს იძლეოდენ; დიდი ყურადღება მიიქციეს თავის თავზე. კლერიკალები გააფთრებული ამხედრდენ მათ წინააღმდეგ. მოუსვენარსა და გამბედავ აბბატ დაენსს (ქრისტიან დემოკრატების მეთაურია) ხან წირვა-ლოცვის შესრულება აუკრძალეს, ხან ანაფორა გახადეს, ხან ციხეს დაემუქრენ, მაგრამ აბბატი მაინც არა სცხრებოდა და მხნეთ განაგრძობდა მოქმედებას. მისი მიმდევართა რიცხვი მატულობდა. მას შემდეგ განვლო უკვე კარგა ხანმა და დღეს ქრისტიანი დემოკრატები მაინც ვერ დაიქადებენ თავიანთ სიმრავლეს. ისინი უფრო ჯგუფს შეადგენენ, ვინემ პარტიას. მათ ვერ გამოიჩინეს სასიცოცხლო ძალა, ვერ ვამართლეს მოლოდინი. ეს აიხსნება უმთავრესათ შემდეგი გარემოებით. რაკი ქრისტიან დემოკრატებმა იწყეს

მოქმედება კათოლიკეთა სარწმუნოების სახელით, ცხადია, მათ უნდა მიემართათ ბელგიის იმ კუთხეებისათვის, სადაც კიდევ საკმაოთ არის დარჩენილი ეს სარწმუნოება. ამ გვარი კუთხეებია ფლანდრიის სამიწად-მოქმედო პროვინციები, სადაც მოსახლეობენ უკიდურესი ექსპლოატაციით დაბეჩავებული გლეხობა. დაენსსიტებმაც მათ შორის დაიწყეს ქადაგება. ასწავლიდენ, რომ გლეხობა თუ უღვთო შრომაშია ჩაბმული და მაინც უკიდურეს სიღარიბეს ვერ აღწევს თავს, ამის მიზეზი მიწის მდიდარი მესაკუთრენი, დიდი აგრარიერები არიანო. მესაკუთრენი (ამათგან დიდი უმრავლესობა კლერიკალები არიან) მთელ სიმდიდრეს, მთელ ნაშრომს თითონ ისაკუთრებენ და შშრომელთ—გლეხობას-კი აღარაფერს უტოვებენო. გლეხობამ თვალები მოიფშვინტა და დაინახა, რომ კლერიკალები მართლა ძალიან უდიდრათ ეკიდებიან, დაინახა, რომ შესაძლებელი იყო შრომის პირობების გაუმჯობესება, გლეხობა თანდათან ამოძრავდა და კლერიკალებს ბრძოლა გამოუცხადა, მუშათა პარტია, რასაკვირველია, სიხარულით მიეგება ამ მოვლენას. ის მართლა პრინციპიალური, შეურიგებელი მოწინააღმდეგეა ქრისტიან დემოკრატებისა, მაგრამ ამათ მოქმედებას სოფლებში მაინც თანაგრძნობა გამოუცხადა. მუშათა პარტია ამბობდა, რომ ქრისტიან დემოკრატების ქადაგება დაბეჩავებულ გლეხობისათვის პირველ-დაწყებითი სკოლა იქნება; რაკი ისინი ოდნავ გამოფხიზლდებიან, მერე ადვილათ შეუერთდებიან ჩვენ პარტიასო. ეს ასეც ხდება. აქ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა აგრეთვე სოფლის დაახლოვებას ქალაქთან, სოფლის და ქალაქის მუშების ურთიერთშორის მიმოსვლის გახშირებას. ამას საოცარი ხელი შეუწყო ამ რამდენიმე წლის წინათ გამოცემულ სარკინისგზო ტარიფმა, რომლითაც მუშებს მეტის-მეტე დაკლებული ფასით ეთმობათ რკინის გზის ბილეთები. ამის წყალობით მუშები დას-დასობით მიემგზავრებიან დილით ქალაქის ფაბრიკა-ქარხნებში სამუშაოთ, საღამოს უკანვე ბრუნდებიან სოფლათ. ყველა ამას-კი შედეგათ ის მოსდევს, რომ გლეხთა შორის თანდათან მატულობს მუშათა პარტიის მიმდევართა რიცხვი და მით სუსტდებიან ქრისტიანი დემოკრატები.

(შემდეგი იქნება)

ლ. ლ.

ქ რ მ ს უ რ ს.

ღრ მსუენს, მქანდეს სავნათ მარტო სიმდიდრე,
 აღმსუებით ვიუფ მიმოჰქედილი;
 არ მსუენს, მქანდეს სსხე ანგელოზური
 და გუელი-კი ბოროტებით აღსილი.
 არ მსუენს, ავევე უსამართლო ჭოენს, კიცხვას,
 სხვის საქმეებს ვიძიებდე, ვარჩევდე;
 მიუწვევლათ, სდაც არ მაქეს ადგილი,
 მივდიოდდე, ძალათ ვეწინიებოდდე.
 არ მსუენს, ჩემთვის თავ-შეწირულს მეგობარს
 სიკეთის წილ ზიზღის თვალთ ვუცქერდე;
 სიხარბისგან მწარეთ გააფთრებული,
 სსიკვდილო, სწამლავ ხმებს ვუძღერდე.
 არ მსუენს, ის ზნე, ის ქცევა სსიზღარო,
 ავსა და კარგს უველას ვიპეკობრებდე;
 შეასავით დაქუცით, კუდის ქხევით,

ფარისევლებს ფეხ-ქვეშ ვეფინებოდე.
 არ მსურს, ქალურ ზრანსკვით, გრესით დღე და დამ
 ვიკანძობდე, სარკეს არ ვშორდებოდე;
 ფაქრათ შქანდეს მხლად, დღეს ვინ მოვნიბლო,
 ამ ოცნებით ვნებავრბოდე, ვტკბებოდე.
 მირჩვენია, ვეგლო სადაც ქუჩაში,
 სანაწიფადს ვთხოვდე გამეყელ-გამომეყელს:
 თუ რომ კეთილს ვერას დაუთეს სოფლათა,
 ვნებით მაინც ვერას ვაწვებ ჩემს მოძმეს.
 ღარია ხუნდაძისა.

ცხოვრების წინაშე*.

მ. გორისა.

მკაცრათ გამომეტყველი ცხოვრების წინ ორი ადამიანი იდგა. ორივენი უკმაყოფილონი იყვნენ ცხოვრებით და მის კითხვაზე: „რას მოვლით ჩემგანო“ ერთმა მათგანმა მოქანცულის ხმით უპასუხა:

— მე შენი წინააღმდეგობის სიმკაცრითა ვარ შეძრწუნებული. ამათ ცდილობს ჩემი გონება, რომ შეიტყოს აზრი ყოფნისა, და აღსავსეა სული ჩემი შენს წინაშე გაუგებრობის სიბნელით. ჩემი თვით-ცნობიერება მეუბნება, რომ ადამიანი საუკეთესო ქმნილებაა ცხოვრებისა, მაგრამ ამასთანავე მე—უბედური ვარ... რატომ?

— რას თხოულობ ჩემგან?—ცივათ შეეკითხა ცხოვრება.

— ბედნიერებას! ჩემი ბედნიერებისათვის საჭიროა, რომ შეათანხმო შენ ორი ძირითადი წინააღმდეგობა ჩემი სულისა: ჩემი—მე მინდა, შენი—ჩემი მოვალეობა.

— მოისურვე ის, რასაც ჩემთვის გააკეთებდი!—მკაცრათ უპასუხა ცხოვრებამ.

— მე არ მინდა შენი მსხვერპლი შევიქნე!—შეჰყვირა ადამიანმა—მე მინდა ცხოვრების მბრძანებელი გავხდე, მაგრამ ტყავი-კი მძვრება მის უღელ ქვეშ.

— რისთვის?

— ცოტა მდაბიურათ ელაპარაკე!—შენიშნა მეორემ, რომელიც ცხოვრების ახლოს იდგა.

მაგრამ პირველმა არავითარი ყურადღება არ მიაქცია ამხანაგის სიტყვებს და განაგრძო:

— მე მინდა თავისუფლება, რომ ჩემი სურვილისა-შებრ ვიცხოვრო! მე არ მსურს გრძობების მოვალეობისა-შებრ გავხდე მოყვასისათვის ან ძმათ და ან მონათ, არამედ მათ, რათაც მინდა, — მინდა ძმათ და მინდა მონათ. გაიგე, რომ მე არა მსურს, ვიყო საზოგადოების იმ ქვათ, რომელსაც საითაც და როგორც სურთ, იქით დაადებენ თავისი ბედნიერების კოშკების ასაგებათ. მე—ადამიანი ვარ, — სული და გული ცხოვრებისა, მე—თავისუფალი უნდა ვიყო...

— მოიცა!— შეაწყვეტია სიტყვა ცხოვრებამ და მკაცრათ გაიღიმა.— შენ ბევრი ილაპარაკე და, რასაც კიდევ იტყვი, — მე უკვე ვიცი. შენ გინდა თავისუფალი გავხდე? ვინ გიშლის! ვახლი... მხოლოდ უნდა მეგრძობოლო, დამამარცხო და გამიბატონდე.— მაშინ მე შენი მონა შევიქნები. შენ იცი, რომ მე ამისთვის არ ავღელდები და ჩემ დამამარცხებლებს ყოველთვის ადვილათ ვნებდები. მაგრამ

უნდა დავმარცხდე კი... შეგიძლია თუ არა შენი თავისუფლებისათვის ჩემთან ბრძოლა? შეგწვეს თუ არა შენისათვის ძალა და ან ენდობი თუ არა შენ ძალას?

— შენ მე ჩამითრიე შენთან ბრძოლაში, ვალესე ჩემი გონება, რომელიც მევე ჩამწვდა სულში და გაანადგურა იგი... საწყალი ხმით უთხრა ადამიანმა.

— რას ელრიჯები, ცოტა მაგრათ მოვლაპარაკე, — შენიშნა მას ამხანაგმა; ხოლო მან ისევ განაგრძო.

— მე მინდა მოვისვენო შენი ტანჯვა-წვალებისაგან-ოხ! მომეცი... მომეცი მეც ვიგემო ბედნიერება!..

ცხოვრებამ ცივათ ჩაიციხა და ჰკითხა:

— მითხარი, როდესაც ბედნიერებაზე მელაპარაკებ, უფლების ძალით თხოულობ მას, თუ მოწყალებასავით მთხოვ?

— გთხოვ, — ერთბაშათ გაიმეორა ცხოვრების სიტყვები ადამიანმა.

— მთხოვ, მთხოვ ხმა მალა, მთხოვ გაწრთენილი ქუჩის მაწანწალა ლატაკით... მაგრამ, შენ უბედურო, რით ვერ გაიგე, რომ ცხოვრება მოწყალებას არავის ურიგებს... იცოდე, რომ შენსავით თავისუფალი არ მთხოვრობს, არამედ მას ძალით მიაქვს საუნჯენი ჩემნი. შენ-კი, შენ მონა ხარ შენი სურვილებისა და მეტი არაფერი. თავისუფალია მხოლოდ ის, ვინც თავის გულში ძალასა გრძობს; ვისაც შეუძლია, უარ-ჰყოს ყველა თავისი სურვილები, რომ მთელი თავისი არსებით ერთმაგანს ემსახუროს... ხომ გაიგე? მაშ, მომშორდი თავიდან!..

ღიახ, მან გაიგო და იქვე, უღმობელი ცხოვრების ფეხებთან ძალღივით მიცოცდა, რომ ჰკრიფოს მისი სუფრიდან გადმონაცვენები...

შემდეგ ცხოვრებამ თავისი უფერული თვალები მეორეს მიაპყრო. მას თუმცა უხეში, მაგრამ კეთილი გამომეტყველების სახე ჰქონდა.

— შენ რაღასა მთხოვ?

— მე-კი არა გთხოვ, არამედ „ვთხოულობ“!..

— რასა?

— სად არის სამართლიანობა, სად? მომეცი იგი! და შემდეგ დანარჩენს მე თვითონ ავიღებ; ჯერ მე მხოლოდ სამართლიანობა მეჭირვება. დიდხანს ვიცადე, დიდხანს მოთმინებით ველოდი მას, დაუსვენებლათ დაუსრულებელ შრომაში ქედ-წახრილი, სიბნელეში ტანჯულ-წამებული. ღიახ, ვიცდიდი, — მაგრამ... კმარა! დროა მეც ვიცხოვრო! გეუბნები, სად არის-მეთქი სამართლიანობა? მომეცი იგი!.. და ცხოვრებამაც ხმა დაბლა უპასუხა: — აჰა! იხედე!.. სიმ.

საყურადღებო აღმოჩენა.

ოტალიის ქალაქ კესარიის მახლობლათ უზგანათ ზატარა დითანის ფიცარი, რომელსაც დაწერილია იესო ქრისტეს დადგენილი სსიკვდილო განჩინება. განჩინება დაწერილია ძველ ურიულ ენაზე და ტექსტი ორიგინალურია. ზარაყის არქეოლოგიურ სწავლადობას სპეციალური კომისია გაუგზავნია ტექსტის გამოსაკვლევათა და გადასაწერათ.

აი ტექსტიც:
 „განჩინება.
 განჩინება, დადგენილი ქვემო გალიიას მმართველის ზანტოელ ზილატეს მიერ, ამბობს შემდეგს:

*) „Нижегородский Листок“-იდან.

იქნა ხაზარველი უნდა მოკვდეს ჯვარზე კეისარი ტიბუ-
რის მეფობის მე-17 წელს, 25 მარტს, იერუსალიმის წმინდა
ქალაქში, მეუფის მღვდლებათა და მღვდელ-მთავრებთა ახსნას და
კაიაფას უფინის დროს.

მხატვრული პილასტრ ქვემო გალილიასი და პაეტრისის დე-
და-ქალაქის მმართველი სჯის იქნა ხაზარველი ჯვარზე სიკვდი-
ლით ორ აფხაზს შუა, რადგანაც ცნობილი და გამჩინილი
პიტონი ჰქმნიდა, რომ 1) იქნა ხაზარს აქეხებს, 2) იქნა
მეამბოხეა, 3) იქნა კანონების მტერია, 4) იქნა თავის თავს
სიცრუით უწოდებს „ძეთ დეთისათ“, 5) იქნა თავის თავს სი-
ცრუით აცხადებს „მეფეთ ისრაელისა“, 6) იქნა დაფინის ტოტით
ხელში ურცხვი ხაზარით გარემოცული საუღარში შევიდა.

მხატვრული პილასტრ უბრძანებს პირველ ცენტრში კონ-
ხელი კვირიკის მანდილოსანს ის სსსჯელის ადგილს და განდგე-
ნის ჟველა დაგრძობილი და მდიდარი, რომლებიც იქნის
სიკვდილს წინააღმდეგობან. იქნის სიკვდილით დასჯის განჩინებას
ხელი მოაწერეს შემდეგმა მოწმებმა:

1) დანიელ რაბანი, ფარისეული, 2) იოანე ხაზარატიელი,
3) რაფაელ რაბანი, კაპრი მწიგნობარი.

იქნის მოიფხვანებენ იერუსალიმიდან სსსჯელის ადგილზე
სერკანას კარებიდან.

ტექსტის ერთ მხარეს აწერია შემდეგი: ამ გვარი ფიცარი
გვხაზებს თვითოეულ კრს.

ქართული ლიტერატურა მე-XIX საუკუნეში.
(შემდგომი.—ნ. № 16).

ყველა წერილებში საუკეთესოთ მიგვაჩნია ქ-ნ გან-
დგეილის წერილი. ის არ უარყოფს, რომ ზოგ ებოქაში
მწერლობა უფრო ჰყვავა, ზოგში ნაკლებათ, მაგრამ და-
რწმუნებულია, რომ მწერლობა ნაყოფია თვით ცხოვრე-
ბისა და ცხოვრების ცვალებადობა ჰბადავს მწერლობის
ცვალებადობასაც. ჩვენი მწერლობა ჩვენს ცხოვრებას,
ქ-ნ განდგეილის აზრით, კვალ-და-კვალ მისდევდა და აქე-
დან მას ის დასკვნა გამოჰყავს, რომ მომავალშიაც ჩვენი
ლიტერატურის წინ-მსვლელობას ვერაფერი შეაფერხებს.

ბ-ნ კიტა აბაშიძეს არ შეუძლია ბ-ნი ზურაბიშვილის
შესახებ ენა დაძრას ისე, რომ ერთის მხრით არავინ გა-
ლანძლოს, მეორე მხრით დაფინის გვირგვინი არ უძღვნას
ბ. ზურაბიშვილის ბელეტრისტულ ნიქს. აქამდინ ბ.
აბაშიძისაგან ვიცოდით, რომ ბ. ზურაბიშვილი ნიქიერი
ბელეტრისტი იყო. ახლა-კი გავიგეთ, რომ მას „სოცია-
ლოგიური, ესტეტიური და ფილოსოფიური“ ეტიუდები
ჰქონია! მაგრამ დავანებოთ ამას თავი—დევ, ბ. აბაშიძეს
რწამდეს ბ. ზურაბიშვილის ბელეტრისტული ნიქი, —ამით
ვის რა უშავდება, „ცნობის ფურცელს“-კი მასალა ემა-
ტება—ისევ ბ. ზურაბიშვილის წერილის დედა-აზრი გან-
ვიხილოთ. წარსული საუკუნის ქართულ ლიტერატურას
ის აღარებს ერთის მხრით ევროპის ლიტერატურას და
აღიარებს, რომ პირველი სუსტია მეორესთან შედარებით;
მეორეს მხრით აღარებს ჩვენს ძველ ლიტერატურას და
პირველობას აკუთვნის მეცხრამეტე საუკუნის ლიტერა-
ტურას. ბ. ზურაბიშვილის აზრით, უმთავრესი მოტივი
წარსული საუკუნის ლიტერატურისა პატრიოტული იდეა
იყო. ჩვენის აზრით, ეს იდეა ასულდგმულება ჩვენს
ლიტერატურას სამოცდაათ წლებამდე, აქედან-კი ლიტე-
რატურა ჰკარგავს ცალმხრივ ხასიათს და პატრიოტულ

მოტივსაც პირველობა ერთმევა. ბ. ზურაბიშვილს ეჭვი
არა აქვს, რომ ჩვენი ლიტერატურა კვლავაც იცოცხლებს
და გაყოველმხრივდება.

ამგვართ, ბ. კიტა აბაშიძეს ზოგმა სრულებით
უარო წერილი მოაწოდა, სხვებმა აზრიანი, მაგრამ
ნაკლებათ დასაბუთებული. როდესაც ბ. ზურაბი-
შვილი ჩვენს ლიტერატურას ევროპის ლიტერატურას
აღარებს, ასეთი შედარება ყოველთვის კარგია, მაგრამ ეს
შედარება ჩვენს ლიტერატურის განვითარებისა და მო-
მავლის შესახებ ვერაფერს ვერ გვეტყვის. შესაძლებელია,
ევროპის ლიტერატურაზე ჩვენი ლიტერატურა გაცილებ-
ით დაბლა იდგეს, მაგრამ ამავე დროს ჩვენს ლიტერა-
ტურას შედარებით გაცილებით სწრაფათ ველოს წარსუ-
ლი საუკუნის განმავლობაში, ვიდრე ევროპისას და, ეს
ნამდვილათ ასეც იყო: თუ მეცხრამეტე საუკუნეში ევ-
როპამ წარმოშობა დიდებული პოეტები, დიდებული პო-
ეტები მას მეთვრამეტე საუკუნეშიც ჰყავდა, მეჩვიდმეტე-
შიც და სხვ. სამაგიეროთ საქართველოში წარსულ საუ-
კუნეს თითქმის მკვდრეთით აღსდგა ჩვენი ლიტერატურა
და მერე როგორ აღსდგა? ისე ძლიერათ გაშალა ფრთე-
ბი, როგორც მას თამარის ებოქის შემდეგ აღაროდეს
აღარ გაუშლია. შედარების დროს ისტორიული მხედვე-
ლობა არასოდეს არ უნდა გვაფიწყდებოდეს, რადგანაც
უამისოთ ყოველი დასკვნა შემცდარი იქნება.

ხელოვნება და, მამასადამე, ლიტერატურაც ფსიხო-
ლოგიური აქტია, ადამიანის აზროვნება-კი, მისი სიღრმე-
სიგანე და მიმართულება ცხოვრების ნაყოფია. ცხოვრე-
ბის ცვლილებასთან ერთათ იცვლება აზროვნებაც და მას-
თან ხელოვნება, ცხოვრების განვითარება და დაცემა
იწვევს ხელოვნების განვითარება-დაცემას და ამიტომ, სა-
ნამ რომელიმე დროის ლიტერატურას შევისწავლიდეთ
და ავხსნიდეთ, საჭიროა ამ დროის ცხოვრების ახსნა; სა-
ნამ გავიგებდეთ, რა გზას ადგია ლიტერატურა, უმაღ-
საჭიროა გავიგოთ, რა გზას ადგია თვით ცხოვრება—წინ-
მსვლელობისას, თუ დაქვეითებისას. ზემოხსენებული წე-
რილების ავტორებიც, იმის მაგიერ, რომ დაენახვებიათ,
წინ მიდიოდა თუ უკან ჩვენი ცხოვრება, და ამით ეჩვე-
ნებიათ ჩვენი ლიტერატურის მომავალი გზაც, ზოგი გა-
იძახის: მრწამს, რომ აყვავდება, ზოგი: ვხედავ, რომ
ილუპებაო; უსაფუძვლო რწმენას-კი, ათასი საწუგეშო
იყოს ის ან უნუგეშო, არავითარი ფასი არა აქვს.

ჩვენი ლიტერატურა წარსულ საუკუნეში შეიძლება
დაეყოთ სამ ხანათ: პირველი გრძელდება მესამოცე წლე-
ბამდე, მეორე მესამოცე წლებიდან ოთხმოცდაათ წლებამ-
დე, მესამეს ასპარეზი ჯერ მხოლოთ რამოდენიმე წელი-
წაღია. მაშინ, როდესაც პირველი ორი ხანის ლიტერა-
ტურა მკაფიო და გარკვეული ხასიათის არის, მე-
სამე ხანის ლიტერატურა რაღაც ყოყმანშია, გამოურ-
კვეველია, ძველი მას მოსწყინდა, ახალს ეძებს, მაგრამ
რა არის ეს ახალი; ჯერ, როგორც მწერლისთვის, ისე
მკითხველისთვის, ბურუსით არის მოცული.

წარსული საუკუნის დასაწყისიდან ქართველობა გა-
ნიყოფებოდა ორ დიდ ნაწილათ: თავადაზნაურობათ და
გლახობათ. პირველი წარმოადგენდა ბატონს, რომელსაც
შრომა სათაკილო ხელობათ მიაჩნდა, მეორე-კი ყმას,
რომლისათვისაც ბედს დაეწესებია: ოფლითა შენითა ჯერ
სხვები არჩინე, შემდეგ შენი თავიო. ჩვენ აღარ გამოვა-

ცალკევეთ სასულიერო წოდება, რადგანაც ის თითქმის იმგვარსავე ბატონს წარმოადგენდა, როგორც თავად-აზნაურობა. მეცხრამეტე საუკუნის დამლევამდე მთელი პოლიტიკური ძალა თავად-აზნაურობის ხელში იყო, გლეხი-კი ამ ძალას მოკლებული იყო; ის ამის დროს წარმოადგენდა თოფის ლუკმას, მშვიდობიანობის დროს-კი ბატონის ლუკმას და აი, ამით განისაზღვრებოდა მთელი მისი პოლიტიკური და სოციალური მნიშვნელობა. რას აკეთებდა თავად-აზნაურობა მშვიდობიანობის დროს? ის ცხოვრობდა ნიადაგ სოფელში, სოფლათ წესრიგს იცავდა, მოსამართლე იყო გლეხებ შორის, მაგრამ რადგანაც ყოველივე ამას ცოტა დრო უნდებოდა, თავისუფალი დრო-კი მას ბევრი რჩებოდა, დანარჩენ დროს თავის თავის სიამოვნებას ანდომებდა: ან ქეიფობდა, ან ნადირობდა. წარსულ საუკუნეში მესამოცე წლებამდე სოფელი ჩვენი ცხოვრების ცენტრს წარმოადგენდა, სოფლათ მცხოვრები თავად-აზნაურობა-კი უღარდელ და უზრუნველ წოდებას; გონებრივი კითხვები მას არ აინტერესებდენ, სახლში ყოველისფერი მზათ ჰქონდა, ამიტომ მისი ერთ-ერთი მიზანი მხოლოდ პირუტყვეული სიამოვნება იყო. მეცხრამეტე საუკუნეში ამ უღარდელმა წოდებამ პოლიტიკური მნიშვნელობა დაჰკარგა; მას არა თუ საგარეო საქმეში არაფერს კითხავდენ, შინაურ საქმეებშიაც-კი აღარ ურევდენ. თუ სოფელში წინეთ მარტო ის იყო ბატონი, ახლა მას მეორე ბატონი ამოუდგა გვერდში, რუსის მოხელე, ხშირათ უფრო ძლიერი და გავლენიანი, ვიდრე პირველი. ამ გარემოებას ჩვენი არისტოკრატიისათვის ორი შედეგი მოჰყვა: პირველი ის, რომ მისი თავმოყვარეობა შეილახა, მეორე ის, რომ მან სოფელში ძველი ძალა და მნიშვნელობა დაჰკარგა და ამან, რასაკვირველია, მატერიალური ზარალიც მოუტანა. ამ დღიდან უღარდელ და უზრუნველ წოდებას დარდი შეეპარა და ეს დარდი მას მოსვენებას არ აძლევდა.

რადგანაც ცხოვრებაში თითქმის მთელ როლს თავად-აზნაურობა თამაშობდა, განათლება თუ ოდნავ ბეუტავდა, ისევე მასში, ამიტომ ჩვენი ლიტერატურა წარსულ საუკუნეში გლეხების განთავისუფლებამდე არისტოკრატიის მონობილიას შეადგენდა. ამ ხანას, ჩვენი ლიტერატურის განვითარებისას, შეგვიძლია ვუწოდოთ თავადების ხელოვნება, რომელმაც სამოცდაათ წლებამდე მოატანა. როგორი იყო ეს ხელოვნება მესამოცე წლებამდე? ისეთი, როგორიც მაშინდელი თავადობა. პირველ ხანებში თუ თავადობა უღარდელი იყო, ლიტერატურაც უღარდელი შეიქმნა; თუ მთელ თავის დროს და ძალას ის ქეიფში ხარჯავდა, პოეზიაც საქეიფო შეიქმნა: მასში ეროტიული გრძნობების მეტი არა იყო-რა და მეტს არც არაფერს ითხოვდა მისგან თავად-აზნაურობა. ამგვარი სუფრული პოეზიის წარმომადგენელი არის ალ. ჭავჭავაძე. მის ლექსებში, სულ მცირე გამოჩაქვს გარდა, მკითხველი ვერას ნახავს გარდა ლოყებისა და ღვინის ქებისა; უმეტესს ნაწილს თავის ლექსებისას ალ. ჭავჭავაძე წერდა სასიძვეროთ და ამგვარათ მისი პოეზიის ერთათ ერთი მიზანი იყო სიამოვნება, ეშში მოყვანა ღვინით შექეიფების შემდეგ. მთელ თავის პოეზიაში ის გამოთქვამდა თავის საკუთარ გრძნობებს და ამით მთელი მაშინდელი თავად-აზნაურობის გრძნობებსაც. მაგრამ ალ. ჭავჭავაძე აღიზარდა ისეთ დროს, როდესაც თავად-აზნაურობას უღარდელ

ცხოვრებაში სევდა შეეპარა, ეს სევდა მხოლოდ კლასიური ინტერესების შებღალღით იყო გამოწვეული და მის ნიშნებს უკვე ვხედავთ ილია ჭავჭავაძის ლექსებში. გრ. ორბელიანის პოეზია წარმოადგენს ნახევრათ სუფრულ პოეზიას, ნახევრათ პატრიოტულს. სიტყვას „სუფრულს“ ჩვენ იმიტომ-კი არა ვხმარობთ, რომ გრ. ორბელიანი, როგორც პოეტი, უბრალოდ მესტიერეს მივადაროთ; ჩვენ ვარქმევთ ასეთ სახელს მხოლოდ შინაარსის მიხედვით. ჩვენ რომ დიდ მნიშვნელობას ვაწერდეთ დიად აღწერას ბუნებისას, მაშინ თამამათ ვიტყოდით: გრ. ორბელიანზე ძლიერი ნიჭის პოეტი ჩვენ არ გვყავლია იმ საუკუნეში მეთქი, მაგრამ, სამწუხაროთ, ასეთ სურათებს პოეზიაში არავითარი მნიშვნელობა არა აქვსთ მკითხველისათვის და ამიტომ მათში დახარჯული ნიჭიც დაკარგულათ მიგვაჩნია. გრ. ორბელიანიდან იწყება მეორე—გრცელი ნაწილი ჩვენი თავადური პოეზიისა—პატრიოტული პოეზია, რომლის საუკეთესო წარმომადგენელი არის ვახ. ორბელიანი. პატრიოტულმა პოეზიამ ჩვენში მეოთხმოცე წლებამდე მოატანა, მის ნიშნებს შემდეგაც ვხედავთ ჩვენს ლიტერატურაში, მაგრამ ოთხმოციანი წლებიდან ის სრულებით ჰკარგავს მნიშვნელობას, რომელიც ჯერ მესამოცე წლებიდანვე შეიკრა. თუ ამ პოეზიის ნიჭიერი წარმომადგენლები ჰყავდენ, მის გავლენას ალ. ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი-კი ვერ ასცდენ, დღეს ის მხოლოდ უნიჭო პოეტთა საბიელათ გამხდარა. თუ ის ერთათ ერთი პოეზია იყო მესამოცე წლებამდე, აქედან მოკიდებული-კი ერთი მთავარი ნაწილი ჩვენი პოეზიისა ოთხმოცე წლებამდე, დღეს პატრიოტული პოეზია აღარავითარ შესამჩნევ ნაწილს აღარ შეადგენს ჩვენი სიტყვა-კანშიული მწერლობისას და ეს ასეც უნდა მომხდარიყო.

პატრიოტული პოეზიის ნიშნებს ჩვენ ვხედავთ უკვე ალ. ჭავჭავაძეში, მაგრამ დაწყებით ის იწყება გრ. ორბელიანიდან. ეს პოეზია დაიბადა და გაიფურჩქნა სწორეთ იმ ხანაში, როდესაც ჩვენს არისტოკრატიას სევდა შეეპარა თავისი ძველი ძალისა და მნიშვნელობის დაკარგვისა გამო—პატრიოტული პოეზია ნაყოფი იყო მხოლოდ კლასიური ინტერესების და სახელდობრ არისტოკრატიის ინტერესების... წარსულის გლოვამ მოიცვა ჩვენი არისტოკრატია ოცდაათიან წლებში და, რადგანაც პოეტები ამ წრიდან გამოვიდენ, ამ წრის გავლენის ქვეშ იზრდებოდენ, ამ გლოვას და წარსულისადმი სიყვარულს უსათუოთ შეიტანდენ თავის პოეზიაში და მართლაც არა თუ შეიტანეს, მთელი თავისი პოეზია ამ გლოვაზე და სიყვარულზე ააგეს. ჩვენ რომ გვყავდეს ამ დროის პოეტი—გლეხი, არისტოკრატიის გავლენას აცილებული, ექვს გარეშეა, მის პოეზიაში პატრიოტული ნაწილი ძალიან სუსტი იქნებოდა. დავითაშვილი უმთავრესათ პატრიოტულ პოეზიაზე აღიზარდა, მაგრამ მის ლექსებში პატრიოტულს ძალიან ცოტას ნახავთ.

ნ. გომართელი.
(დასასრული იქნება)

წერილი რედაქციის მიმართ.

„ჭავჭავაძის მე-14 №-ში ბ. მ. ნ.—ქე, ქებას რა ს. ასკანის სკოლა-ბიბლიოტეკა შექმნახველ-გამსესხებულას-მხანაგებას, ამბობს

გიგლიშვილი

Кн. Г. М. Тумановъ. Земельные вопросы и преступность на Кавказѣ. СПб. 1901 г.

ციგნაკი, რომლის სათაური ჩვენ ზევით ამოწერეთ და რომელიც კასული წლის უუჩნად „Научн. Обзор.“ში იყო დაბეჭდილი, შემდგარია სხვა-და-სხვა სტატიებიდან, რომლებიც თ. გ. თუმანოვს დაუბეჭდა სხვა-და-სხვა დრო-გამოშვებით გამოცემებში ამ უკანასკნელი 15 წლის განმავლობაში. ზატარა წინასიტყვაობაში ავტორი სამართლიანათ აღნიშნავს იმ გარემოებას, რომ კავკასია მეტწილად ჯერ კიდევ არ არის შესწავლილი და გამოკვლეული და განსაკუთრებით ეს უნდა ითქვას ამ ქვეყნის ეკონომიურ და სოციალურ მდგომარეობაზე. აი, სწორედ ამ საგნის შესახებ ავტორს შეუგრძობია მრავალი საინტერესო ცნობები, რომელთა გამოქვეყნება რამდენიმე გვერტის მკითხველებს თანამედროვე კავკასიის ზოგიერთ უსაჭიროებს მხოლოდ ახსნის.

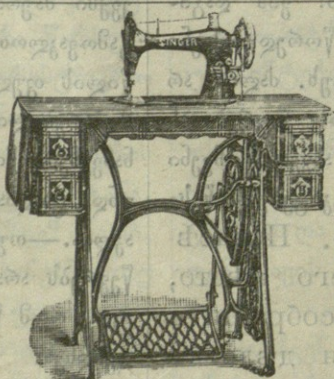
და მართლაც, თ. გ. თუმანოვი დასახელებულ წიგნში იხეობს მიწათ-მფლობელობის არეულ-დარეულ საქმეს ამიერ-კავკასიაში, საბატონო და სასაზინო გლეხების და ხიზნების მდგომარეობას, სხვა-და-სხვა გვარ მეპატრონეთა უფლებებს, წოდებრივ კითხვას, კოლმონაზიას (უცხო ტომის დასახლებას), საგლეხო მიწათ-მფლობელობის სივიწროვეს, ავსახობას, თვით-გასამართლებას (саморасправа) და სხ. და სხ. უშიშრევეს ყოფილის ავტორი გვითითებს დროებით ვალდებულ გლეხთა გამოურგვეველ მდგომარეობაზე, რომელიც მთელ რუსეთის სახელმწიფოში, კარდა თფილისის და ქუთაისის გუბერნიის, ეფექტუგან გაუქმებულია. ამ სახით, დროებით ვალდებულ გლეხთათვის ბატონ-უმბა თუმცა კანონით გაუქმდა, მაგრამ ნამდვილათ-კი ბატონ-უმური ურთიერთობა ახლა გამეფდა და, მაშასადამე, საგლეხო რეფორმა თავის უმთავრეს მიზანს დასახელებულ გუბერნიებში აცდა.

კიდევ უფრო გამოურგვეველი ხიზნების მდგომარეობაა.

დღემდის არაფერ არ უწიეს, თუ სადაური ცხოველის სეზონის დასრულებულა აქვს ამ უკანასკნელს იმ მიწისთან, რომელზედაც იგი ცხოვრობს, რომელზედაც უცხოვრობს მის მამა-პაპას და რომელიც მორწმუნო და განყოფიერებულია მისი ოფლით; აქვს ამ მიწაზე მას რაიმე უფლება, თუ შეიძლება იგი გამოეხადებინას იქიდან, როგორც გარეული ნადირი. თითქმის მთელი კასული საუკუნის განმავლობაში 40 ათასმდე სული გლეხკაცობა ცხოვრობდა კანონს კარგე. მხოლოდ 1884 წ. თფილისის და ქუთაისის ადგილობრივ საგლეხო დაწესებულებანი შეუდგენ ხიზნებსე დებულების შემუშავებას, მაგრამ გამოკითხულ იქნა მხოლოდ ერთი დაინტერესებული მხარე, სახელად, მიწათ-მფლობელები, რომლებმაც თავის სასარგებლოთ სჩვენეს, რომ ხიზნები უბრალოთ მოიჯარადრენი არიან. ბოლოს, როგორც იყო, 1891 წ. ხიზნების შესახებ გამოცდა დებულება, რომელშიც გატარებულ იქნა ის აზრი, რომ ხიზნები უბრალო მოიჯარადრენი იყვენ იმ მიწის, რომელსაც ისინი უხსოვარ დროიდან აკეთებდენ და უფლებდენ, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ვინცდაც მიწის ზატარანმა ძალათი მონადრმა ხიზნის გამოეხადებ, იმ შემთხვევაში შირველი მოვალეა უხდოს მეფრეს, რაც რამ იმის შრომით არის გაკეთებული, რი იმდენი დირებულაბა. მიწათ-მფლობელებმა მაშინვე გაიციეს ეს დებულება და კასული წელს გამოცდა ახალი დებულება ხიზნების შესახებ, რომელიც მიწის-მფლობელს ნებას აძლევს გააფრეს თავის მიწაზე და ხიზანი, როგორც უბრალო მოიჯარადრე, რომელსაც არავითარი ზირობა არ ჰქონია გაკეთებული მიწის ზატარანთან. საზოგადოთ უნდა შევნიშნათ, რომ თავ. გ. თუმანოვის წიგნაკი არ არის სისტემატიურათ შედგენილი გამოკვლევა, რასაც თვით ავტორიც აღიარებს, მაგრამ, მიუხედავთ ამისა, მასში მოიხილება სოფლის საჭირო-ბოროტო კითხვებსე მრავალი საინტერესო ცნობები და ამიტომ იმათი განცობა სარგებლობას მოუტანს მკითხველს. წიგნაკის დირსუათ ისიც უნდა ჩაითვალოს, რომ ავტორის მსჯელობას უფრო ობექტიური ხასიათი აქვს.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

ნამდვილი საკერავი

ზინგერის მაშინები

ისყიდება თფილისში მხოლოდ გოლოვინის

პროსპექტზე, მირიმანოვის შენობაში.

ზინგერის ამხანაგობის თვითი ულ საკერავ მაშინას

უამნიშნოთ მაშინა ნამდვილი არ არის.

აქვს ამისთანა ნიშანი აქვს გარეშეა, რომ ყველა მოვაჭრე ცდილობდა და ცდილობს ისარგებლოს „ზინგერის“ სახელით, რომ ამით ვადასაღონ თავიანთი მაშინები, უამისოთ-კი მათი მაშინების გასაღება შეუძლებელია. მათი განზრახვაა მოატყუილონ მუშტარი და ამიტომ მალევენ თავიანთ მაშინების ფაბრიკანტებს. აქვებენ თავიანთ მაშინებს, მუშტარს არწმუნებენ, რომ იმათი მაშინა ნამდვილი „ზინგერისა“ და ამხ. ფაბრიკისაა. „ნატალის ზინგერის“ და სხვად წოდებული მაშინები არ არის ჩვენი ფაბრიკისა.

(3-1)

სამაწუშაობლო ამხანაგობა ზინგერი.